

UNIVERSITAT DE BARCELONA

**DEPARTAMENT DE TEORIA I HISTÒRIA DE L'EDUCACIÓ
FACULTAT DE PEDAGOGIA**

Programa de Doctorat Psicologia. Universitat de Girona
Bienni 96-98

**LA PARTICIPACIÓ SOCIAL DE LA INFÀNCIA A LA CIUTAT:
ESTUDI SOBRE L'EXPERIÈNCIA DE L'AJUNTAMENT
DE SANT FELIU DE LLOBREGAT**

Tesi doctoral presentada per:

Anna Novella Cámara

Directors de tesi:

Josep M. Puig Rovira

Jaume Trilla Bernet

Barcelona, setembre 2005

CAPÍTOL 3

INTERVENCIÓ EDUCATIVA A LES AULES: EL PROJECTE “LA PARTICIPACIÓ DELS INFANTS A LA SEVA CIUTAT”

3.1 DISSENY, DESENVOLUPAMENT I VALORACIÓ DEL PROJECTE INICIAL

El desembre de 1998 es va iniciar la primera edició del projecte "La participació dels infants a la ciutat". Aquesta experiència va durar uns sis mesos, durant els quals es van anar teixint els pilars d'una proposta de formació per a la ciutadania a les aules de cinquè d'Educació Primària, tenint com a referents els articles de la Convenció dels Drets dels Infants i la voluntat d'implicar-hi diferents agents educatius.

L'inici d'aquesta experiència, com anteriorment hem esmentat, estava marcat per dos fets que en són els antecedents. El primer va ser el desenvolupament del projecte "Coneix els teus drets" amb els grups de cinquè i sisè de set escoles públiques de la ciutat; i el segon, la participació dels tècnics del Programa d'Infància de l'Ajuntament de Sant Feliu de Llobregat en el projecte "La ciutat dels infants", promogut per la Diputació de Barcelona. Aquests dos fets van fer que els tècnics d'Educació busquessin donar continuïtat al treball sobre els drets dels infants, iniciat en el curs 1997-1998 al cicle superior de Primària, des d'una altra perspectiva i amb una participació infantil a la ciutat més propera a la que es proposava en el projecte "La ciutats dels infants" de la Diputació.

Abans d'endinsar-nos en el relat de com va desenvolupar-se aquesta experiència, voldríem fer dos aclariments de partida que creiem que poden facilitar-ne la comprensió:

Primera premissa: Al llarg d'aquest bloc farem servir els termes "proposta de projecte" o "disseny de la proposta" per referir-nos al projecte "La participació dels infants a la ciutat" en majúscules, perquè entenem que no va estar definit com a tal fins que no es va tancar tot un procés. Al llarg dels sis mesos que va durar aquesta primera experiència, es va anar configurant els elements que caracteritzarien el producte final, que sí que entenem com a projecte pròpiament dit i que seria redefinit en les diferents edicions que des d'aquest moment es podien donar.

Segona premissa: Aquest escrit és fruit d'una mirada retrospectiva i reflexiva sobre el disseny, el desenvolupament i la valoració del projecte "La participació dels infants a la ciutat". La seva redacció ha tingut la dificultat d'haver de presentar de forma organitzada i lineal els fets i les decisions que, en realitat, es van donar en cicles repetits, on l'anàlisi, el reconeixement, la reconceptualització de l'acció, el seu

disseny i planificació, la seva posada en pràctica i la seva valoració es van produir en un procés en espiral format per la suma d'aquests cicles. El resultat d'aquest procés de reflexió en l'acció és una proposta de com portar a terme una formació de la ciutadania participativa a Primària.

A partir d'aquests dos punts de partida, hem organitzat aquest capítol tenint en compte les diferents fases que vam proposar, en un moment del procés, per definir el pla de treball per al desenvolupament del projecte. Considerem que les diferents fases clarifiquen i donen sentit a les accions que es van anar configurant en el treball conjunt amb els agents implicats. Aquestes fases van ser:

- 1) *Aproximació a la demanda: anàlisi de necessitats i negociació de significats.* En aquesta primera fase, conjuntament amb els tècnics, es va concretar la demanda i es van identificar els elements que la definien.
- 2) *Definició i validació de la proposta de projecte d'intervenció a les escoles.* En la redacció de la proposta de projecte "La participació dels infants a la ciutat", vam comptar amb els equips directius dels centres de Primària, com a grup analitzador per tal de validar i redefinir conjuntament les idees clau del projecte d'intervenció a les aules.
- 3) *Disseny de les sessions a l'aula.* En aquesta tercera fase, l'acció principal que es va portar a terme va ser dissenyar les sessions de treball que es farien a les aules de cinquè, definint el contingut, la metodologia, les activitats i els recursos. Una vegada elaborada la proposta de disseny de les sessions es va comptar amb els tutors de cinquè com a grup analitzador i com a participants en l'acció.
- 4) *Seminari "Educació en valors i la participació dels infants a la ciutat".* Aquest espai de debat va tenir com a eix central l'anàlisi conjunta amb els monitors del lleure sobre què entenem per participació i com es podia potenciar la participació dels infants en els diferents espais en què aquests estan implicats. Per poder garantir un marc de referència conjunt amb els monitors responsables de portar a terme la intervenció a les aules, dins d'aquesta quarta fase, es van organitzar sessions de conceptualització sobre la temàtica i sessions de definició de la metodologia de treball a l'aula.
- 5) *Desenvolupament de les sessions a l'aula i treball amb els agents implicats.* La cinquena fase va consistir en la posada en pràctica del projecte a les aules i dels espais d'anàlisi conjunta amb els agents per fer el seguiment dels processos. Per

poder garantir el treball, en aquesta fase es van planificar diferents espais de reflexió: sessions de treball amb els grups de nens i nenes de cinquè, reunions de seguiment amb els monitors i l'equip central, i entrevistes de seguiment amb els mestres.

6) *Valoració reflexiva del projecte.* Aquesta sisena i última fase es va caracteritzar per obrir espais d'anàlisi, de reflexió i de triangulació de les valoracions de tots els agents que van estar-hi implicats. I, a més, hi va haver una la definició contrastada de propostes de millora per a una possible segona edició.

A continuació, presentarem cada una d'aquestes fases descrivint i reflexionant sobre els aspectes que van donar identitat i força als diferents processos i a les diferents accions educatives que configuren el projecte.

3.1.1 APROXIMACIÓ A LA DEMANDA: ANÀLISI DE NECESSITATS I NEGOCIACIÓ DE SIGNIFICATS

La primera d'aquestes sis fases va consistir en un seguit de reunions de treball per afavorir el coneixement de la iniciativa i la concreció dels objectius que perseguiria. Mitjançant reunions entre els tècnics i l'equip d'experts, s'anaven intercanviant punts de vista sobre les característiques del context institucional i educatiu de la ciutat de Sant Feliu i sobre alguns conceptes que configuraven els eixos principals del disseny i la planificació del projecte. En definitiva, es pretenia arribar a una articulació dialèctica de perspectives.

En aquesta primera fase, hi van participar principalment els diferents tècnics del Programa d'Infància, un tècnic del Departament d'Educació de l'Ajuntament i dues persones de l'equip de recerca, les quals van actuar com a agents externs. A continuació, amb la finalitat d'impulsar i potenciar aquesta iniciativa, també es va constituir un grup més reduït que anomenariem "equip central", format per un representant del Programa d'Infància de l'Ajuntament i un representant de l'equip d'investigadors extern.

Aquestes trobades van començar quan la tècnica del Programa d'Infància de l'Ajuntament de Sant Feliu de Llobregat es va posar en contacte amb els membres del Grup de Recerca en Educació Moral (GREM)¹⁰⁴ per tenir una primera entrevista per tal

¹⁰⁴ La línia d'investigació "La participació a l'escola", dirigida per Josep M. Puig i en què participàvem, entre altres, Xus Martín, Susagna Escardibul i jo mateixa.

de presentar-nos la iniciativa i formular-nos l'encàrrec: posar en marxa una acció educativa que volia promoure la participació dels infants a la ciutat.

En aquesta fase, hi van haver tres reunions en què es van definir els elements principals d'una perspectiva de treball compartida pel grup de tècnics i pel grup d'investigadors externs. Entre reunió i reunió hi havia diferents espais de treball intern en cada un dels grups. A continuació presentarem cadascuna d'aquestes reunions i els elements clau que van caracteritzar l'inici del projecte d'intervenció:

- Coneixement mutu, presentació dels antecedents i concreció de la demanda.
- Com ho imaginem? Hi estem d'acord? Es pot concretar?
- La concreció de les idees força per a l'elaboració del disseny del projecte inicial.

Coneixement mutu, presentació dels antecedents i concreció de la demanda¹⁰⁵

Aquesta primera reunió va tenir la finalitat de conèixer-nos, de tenir un primer contacte, de presentar la demanda i d'explorar les possibilitats de portar-se a terme. També hi havia la necessitat d'apropar-nos a la comunitat educativa per tenir-ne informació i poder acotar l'objecte de treball intentant identificar els elements teoricopràctics significatius implicats en l'àmbit d'actuació.

Els participants en la reunió eren els tècnics de l'Ajuntament que pertanyien al Programa d'Infància¹⁰⁶ i que estaven implicats en el desenvolupament del projecte, un assessor tècnic que participava en el projecte de la Diputació i que feia el seguiment de l'experiència de Sant Feliu i les dues persones de l'equip d'investigació.

El treball es va desenvolupar en un clima cordial i agradable, envoltat per la curiositat i l'interès d'allò que uns i uns altres anàvem explicant. I és que l'escolta activa i l'establiment d'una relació d'igual a igual va fer possible expressar-se obertament. L'intercanvi d'informacions i d'idees sobre el tema de la participació en general i sobre el context educatiu de la ciutat de Sant Feliu en particular van ser elements fonamentals per a un possible treball en comú. A continuació, assenyalarem alguns dels aspectes que es van abordar sobre el treball en participació infantil i sobre el nou projecte:

---

¹⁰⁵ Aquesta reunió va tenir lloc el 13 d'octubre de 1998.

¹⁰⁶ Àngels Prats era la responsable del Programa d'Infància i Carles Ribas era el responsable del Departament d'Educació de l'Ajuntament de Sant Feliu de Llobregat.

▪ *Presentacions i punts de partida*

Una vegada feta la ronda de presentacions personals, la tècnica va centrar l'objectiu de la reunió a partir de la presentació dels referents que orientaven la proposta de partida i que fonamentalment eren dos:

- La línia pedagògica de Francesco Tonucci.
- La línia de promoure els drets dels infants entre els nens i les nenes de la ciutat.

Tot seguit, l'equip d'investigació vam fer una breu descripció de què enteníem per formació per a la participació democràtica a partir d'una ràpida presentació d'una altra experiència desenvolupada a l'Escola de Sant Miquel de Cornellà de Llobregat.¹⁰⁷ Entre altres coses, aquesta experiència ens va permetre reflexionar al voltant d'un ventall de recursos pedagògics per configurar un model d'escola democràtica que afavorís la construcció de valors. Entre ells, l'assemblea, com a espai per fer experiències reals d'anàlisi i regulació de la convivència, de planificació i valoració del treball, del coneixement d'un mateix i d'organització de les activitats i festes de la classe i l'escola (Puig, 1999).

▪ *Antecedents i valoració d'intervencions prèvies*

En relació amb l'experiència desenvolupada el curs anterior, el programa "Coneix els teus drets", els tècnics assenyalaven que se centrava bàsicament a donar a conèixer els drets dels infants perquè aquests els defensessin i els fessin complir i a escollir un alcalde infantil que vetllés pel compliment dels drets dels infants de la ciutat. El projecte es va desenvolupar a les aules de cinquè i sisè. Els tècnics van valorar alguns dels aspectes que van caracteritzar aquesta iniciativa i que creien que s'havien de repensar:

- *Les bases teòriques que sustentaven el programa: el concepte de dret, el concepte d'infant i la relació d'aquest amb els adults*

Els tècnics van assenyalar que es donava molt més que protagonisme als nens i les nenes, ja que en algun moment van parlar de "poder". Fins i tot, en algun moment, es va arribar a potenciar una imatge negativa dels adults, arribant a posar els infants en contra de les persones adultes. Els responsables d'aquest programa consideraven que era important, en el desenvolupament de determinades activitats a l'aula, l'absència del mestre perquè d'aquesta manera es permetia que els nens i les nenes poguessin parlar sense cap por i/o

¹⁰⁷ Aquesta línia de treball feia més de deu anys que es duia a terme. A més, cal dir que alguns dels membres del grup d'investigació estàvem implicats en el desenvolupament d'un projecte d'educació en valors i de promoció de la participació de l'alumnat en el si de l'escola. Puig, J. M.; Martín, X.; Escardíbul, S. i Novella, A. (1997). *Com fomentar la participació a l'escola. Propostes d'activitats*. Barcelona. Graó.

coacció. Segons ells, la presència dels mestres feia que els infants estiguessin coaccionats i no es manifestessin amb tota naturalitat i espontaneïtat.

- La metodologia de treball utilitzada a les sessions de les aules

La dinamització de la sessió per part d'una persona externa que no coneixia el grup i que, a més, tenia la directriu de no posar límits per deixar que els nens i les nenes s'expressin amb llibertat feia que hi hagués un clima poc propici per al treball i hi predominés dinàmiques massa descontrolades i una mica caòtiques. Alguns mestres de les escoles van assenyalar que els crits i les correccions dins la classe eren d'allò més habitual en el desenvolupament de les activitats.

- L'aparició de conductes competitives en l'activitat de campanya electoral en què cada infant havia de defensar la seva candidatura

Finalment, ens van assenyalar que una de les activitats centrals comportava que els nens i les nenes que havien decidit presentar-se a representants havien de defensar la seva candidatura dins d'un període de campanya electoral que durava aproximadament una setmana. Els tècnics consideraven que aquesta activitat havia provocat massa tensions dins dels grups classe, on apareixien elements de competitivitat i relacions de poder per part dels infants líders. L'elecció d'un representant per classe i d'un alcalde comportaven actes que donaven un excessiu protagonisme a un sol infant i s'establien certes diferències en relació amb els altres. Es considerava important promoure la participació de tots els nens i les nenes, tant dels que serien escollits com a representants com dels que tindrien altres possibilitats de participació.

▪ *Objectius per a una nova proposta per fomentar la participació infantil*

Una vegada van valorar el que havia suposat el programa "Coneix els teus drets", els tècnics van manifestar la voluntat i la necessitat que tenien d'iniciar tot un treball en el si de les escoles, per promoure la participació dels nens i les nenes a l'aula i als centres, mitjançant la incorporació d'espais com l'assemblea i altres metodologies que promoguessin una intervenció més activa. Entre les escoles de Sant Feliu de Llobregat, hi havia moltes diferències quant a pràctiques educatives: els tècnics identificaven escoles molt disposades a promoure la implicació dels infants i altres que estaven molt lluny de promoure dinàmiques de treball cooperatiu i que encara es regien per pràctiques educatives tradicionals.

A partir de les anàlisis fetes fins aleshores, es va obrir un espai per explicitar els objectius que en aquells moments consideraven que havien d'orientar la nova experiència del projecte de participació a la ciutat de Sant Feliu. Els tècnics van

formular els objectius, els quals recollien elements que s'havien analitzat en l'intercanvi d'idees i valoracions que fins llavors havíem mantingut i que manifestaven clarament un punt de partida compartit. Els objectius eren:

- Donar a conèixer els drets dels infants als nens i les nenes d'entre deu i dotze anys, aprofundint en els drets civils (articles del 12 al 16).
- Intervenir a les escoles per fomentar un treball d'educació en valors.
- Fomentar un model d'escola democràtica en què la participació sigui un dels seus trets d'identitat.
- Posar fi a l'elecció d'un representant per poder constituir el Consell d'Infants.

▪ *Tancament d'aquest primer moment amb l'acord de treballar junts*

La reunió es va tancar amb la invitació que ens van fer els tècnics de presentar una proposta per portar a terme el projecte a les escoles, ja que consideraven que la línia de treball des d'on potenciàvem la participació a les escoles, mitjançant l'assemblea i el treball en educació en valors, s'ajustava molt a la idea que ells s'havien representat. Davant d'aquesta demanda, vam manifestar el nostre interès per treballar junts, però ens calia un temps per valorar la proposta i per tornar a reflexionar sobre alguns dels elements que havien apuntat i que eren prou importants en el projecte. Per poder acabar d'aproximar-nos als antecedents del projecte, vam demanar els materials de l'experiència anterior per fer-ne una anàlisi documental. Ens vam comprometre a presentar una proposta per discutir-la conjuntament per veure si recollia les seves intencionalitats.

L'equip de tècnics havia reflexionat durant molt de temps sobre l'experiència prèvia i sobre aquells aspectes que havien de definir la nova proposta. En les seves anàlisis i valoracions, l'equip transmetia un elevat compromís per la iniciativa i un gran interès pel treball amb la infància.

Com ho imaginem? Hi estem d'acord? Es pot concretar?

A partir de les idees i els elements abordats en la primera reunió, de la lectura de la memòria que DNI havia fet del Programa "Coneix els teus drets" implementat a Sant Feliu de Llobregat i d'altres documents que els tècnics creien que ens ajudarien a entendre la realitat educativa i social de l'experiència, vam fer una anàlisi de la demanda, vam estudiar la proposta i la vam posar en relació amb els treballs en què, fins al moment, havíem col·laborat. Aquest treball d'identificació dels eixos del projecte ens va permetre fer una primera representació dels elements teòrics i pràctics que

podien orientar el projecte i van ser els continguts de la segona reunió amb l'equip de tècnics.

En aquesta reunió, l'equip extern vam exposar la representació que ens havíem fet del projecte d'intervenció a les escoles i d'algunes de les línies directrius que havíem identificat. Per fer-ho, vam tenir en compte les idees generals que s'havien explicat en la primera reunió a partir de la valoració de la primera iniciativa i els reptes que es marcaven per a un futur proper. En aquest espai de treball es tractava, d'una banda, d'establir els fonaments compartits per continuar treballant de forma conjunta i, de l'altra, de constituir un equip central on estarien representants dels diferents grups implicats.

Les idees força considerades principals per al disseny del projecte van ser les següents:

- Si estem d'acord en que la finalitat màxima del projecte és afavorir la participació infantil a la ciutat a partir d'un treball en educació en valors a les aules, que promogui la participació i el compromís en el projecte de ciutat, llavors hem d'assenyalar, entre els elements teoricopràctics que fonamenten la iniciativa, els elements següents:
  - La Convenció dels Drets dels Infants.
  - El concepte de ciutat educadora.
  - El model teòric d'educació en valors: la construcció de la personalitat moral.
  - La proposta pedagògica de Francesco Tonucci: "La ciutat dels infants".

- Els continguts que ens proposem treballar en les sessions a l'aula amb els nens i les nenes han d'anar més enllà de conèixer la Convenció dels Drets dels Infants i hem d'aproximar-nos a les eines i als recursos que són necessaris per posar els drets en pràctica i fer-los servir en el dia a dia. Per tant, creiem necessari introduir un seguit d'estratègies i d'activitats dintre de les metodologies participatives per tal de promoure les capacitats que afavoreixin la formació de ciutadans més participatius i compromesos (comprensió crítica, judici, diàleg...). Cal incloure-hi estratègies i activitats que promoguin la participació dels infants, i no la competitivitat per qui pot ser el millor alcalde, i que facin emergir idees sobre com, entre tots, podem millorar la ciutat des de diferents espais d'implicació i compromís.

- El treball dels drets dels infants i, en concret, el dret a participar, anirà acompanyat de l'altra cara de la moneda: el deure de comprometre's en la creació d'una societat més tolerant i sensible, de comprometre's en causes comunes i de

comprometre's a cooperar en projectes que transformin la realitat. En definitiva, el compromís per a la construcció d'una comunitat més justa. És per això que el valor de la responsabilitat i del compromís estan molt vinculats al valor de la participació. De fet, els drets i deures han d'entendre's com a parts integrants d'una mateixa realitat.

- Els continguts d'aprenentatge han de ser "transferibles" a altres realitats que van més enllà de la ciutat i que són igual de vàlides per al context escolar i familiar. En definitiva, els continguts han de fonamentar les relacions de convivència i de compromís en un projecte comú. Els temes que s'han de treballar en el projecte s'han de centrar en situacions properes i significatives en què la participació dels infants és important, real, possible i aporta millores a la situació inicial.

- La definició del paper i l'actitud de la persona que dinamitza les sessions és molt important. S'ha de garantir que siguin persones especialitzades en metodologies participatives i en continguts d'educació en valors. La seva intervenció ha de fer possible la participació dels nens i les nenes en les activitats que es proposen. Si entenem que a participar s'aprèn participant, les sessions a l'aula ho han de fer possible de forma espontània i natural, fàcil i divertida. Els dinamitzadors, a més, han de tenir un paper formatiu per als mestres perquè, amb la seva pràctica dins de l'aula, els poden oferir uns referents per treballar els valors i per convertir l'aula en un espai participatiu.

- Cal estendre el projecte per garantir que es tracta d'una iniciativa col·lectiva i compartida, fent participis directors, mestres i altres agents implicats. La participació dels infants no només depèn de les seves capacitats sinó de que els adults que organitzen els espais educatius els reconeguem com a persones competents que tenen drets i coses a dir en els espais en què participen. La implicació de diferents agents en les diferents fases del projecte té una finalitat doble:
  - Per una banda, reflexionar i validar aquelles iniciatives que l'equip, format per un tècnic i un agent extern, vagi proposant i dissenyant per fer possible la formació per a la participació infantil en el si de la ciutat.
  - I, per l'altra, formar aquests agents perquè promoguin iniciatives que facin possible l'exercici de la ciutadania per part dels infants en diferents entorns.

L'actitud dels adults és un tema cabdal: només amb la col·laboració d'adults sensibles i bons receptors es podran tirar endavant iniciatives on els infants i els adolescents siguin autèntics protagonistes.

- Els tutors de cinquè de Primària són un dels principals agents ja que són experts en educació i coneixen perfectament els nens i les nenes. Per tant tenen coses a dir quant a l'adequació de la proposta de treball que es faci per portar a terme a les aules. A més, implicant-los en el projecte i fent-los-en partícips, es pot promoure un procés formatiu pel que fa a l'educació en valors i les metodologies participatives a l'aula.

Fruit de l'anàlisi d'aquests dos últims aspectes, els tècnics van creure interessant implicar uns altres agents educatius: els monitors dels moviments del lleure de Sant Feliu. Hi havia una relació molt estreta amb ells gràcies a altres projectes i es considerava que era un col·lectiu que també havia de revisar el seu paper en relació amb la infància i la formació per a la participació. També es considerava que era un col·lectiu que coneixia la realitat social i educativa i el grup d'edat en què es volia intervenir. I, per sobre de tot, per als tècnics es veia com una oportunitat per estendre el projecte i introduir als espais un treball que potenciés la participació dels infants en la vida quotidiana i metodologies per promoure els valors democràtics. Així doncs, ens van demanar que elaboréssim una proposta formativa que capacités aquest col·lectiu per implementar el projecte a les aules.

Una altra qüestió que es va tractar en aquesta reunió va ser com ens organitzaríem per poder portar a terme el projecte. Va ser el moment per aclarir el grau d'implicació de les parts així com el sistema de treball. L'equip d'investigadors vam manifestar que, pel moment en què ens trobàvem, com a grup, només podíem destinar una persona a treballar en el projecte, però que aquesta tindria el recolzament del grup. Els tècnics de l'Ajuntament van decidir que la tècnica del Programa d'Infància seria la professional que estaria implicada en tot el procés. Una vegada concretades les persones que treballarien més directament en el projecte, es va explicitar la necessitat que aquestes treballassin en equip i de forma coordinada. Aquest va ser un moment determinant, ja que la formació d'aquest equip de treball era possible perquè en les reunions mantingudes hi havia hagut una connexió, tant pel que fa al model teòric com a la manera d'entendre la intervenció educativa a les aules. A més, era important que aquesta parella de professionals fos mixta, és a dir, que hi hagués un representant tècnic i un membre de l'equip d'investigació extern. El representant tècnic faria possible la relació amb els agents educatius del territori i portaria a terme totes les gestions en relació amb l'Ajuntament i els centres educatius; mentre que el membre de l'equip d'investigació podria centrar-se més en el disseny, la planificació de les diferents fases i la redacció del projecte. A partir d'aquest moment, per referir-nos a aquesta parella de treball, farem servir la denominació "equip central"¹⁰⁸ i, per referir-nos als diferents agents

---

¹⁰⁸ Terme introduït per J. Elliott en el projecte "Teacher-Pupil Interaction and the Quality of Learning". Referenciat a: Elliott, J. (1990) *La investigación-acción en educación*. Madrid. Morata, p. 56.

col·laboradors que intervindran en l'anàlisi i validació de les propostes que faci l'equip de treball, utilitzarem la denominació "grup analitzador".

L'equip central seria present en totes les iniciatives que es derivessin de la proposta i del projecte i promouria la incorporació d'altres agents que donarien el contrast de perspectives, el seu suport al projecte i, sobretot, la valoració dels diferents elements de la proposta. Atès que els inicis del treball de l'equip central es consideraven importants per a la construcció d'una perspectiva compartida, que orientés la filosofia de l'acció educativa que calia aplicar, es van establir reunions regulars, d'una periodicitat setmanal, centrades en l'anàlisi de les decisions conjuntes i en la planificació de les diferents actuacions que requeriria el desenvolupament del projecte.

Així doncs, un dels aspectes centrals abordats en aquesta reunió va ser la definició de les funcions de l'equip de treball i la seva forma de treballar.

L'equip de tècnics i l'equip d'investigació vam veure possible portar conjuntament el projecte i vam considerar que calia elaborar més els aspectes teoricopràctics que fonamentessin el projecte per tal de planificar-ne el desenvolupament i d'establir un pla de treball per executar-lo. Aquests aspectes serien els elements en què caldria aprofundir a la reunió següent i en els quals l'equip central ja treballaria de forma regular.

La concreció de les idees força per a l'elaboració del disseny del projecte inicial

En aquesta tercera reunió, i com a última acció dins d'aquesta primera fase, l'equip central va abordar diferents aspectes que requerien una decisió conjunta per iniciar el treball de la fase següent, que seria el desenvolupament de les idees que orientarien la proposta de projecte.

Els temes principals que es van definir van ser:

- *Nivells i aules on desenvolupar el projecte*

El projecte es desenvoluparia només a les classes de cinquè de Primària, amb nens i nenes d'entre nou i deu anys, per tal de poder renovar la meitat del Consell d'Infants. Es va valorar la possibilitat de fer una adaptació del projecte per als grups de sisè, per donar continuïtat als aprenentatges del projecte "Coneix els teus drets" i centrar-lo més en altres continguts procedimentals relacionats amb la participació. L'equip central va considerar oportú centrar els esforços en un únic projecte que garantís el treball per a la formació en participació ciutadana i posar en consideració dels

diferents agents col·laboradors, directors i tutors aquesta altra necessitat que havíem detectat per als grups de sisè.

- *Nombre de sessions*

La intervenció a les aules de cinquè seria d'un total de quatre sessions de 90 minuts cadascuna. En l'anterior projecte hi havia sis sessions de 90 minuts i els mestres implicats van manifestar que eren massa sessions per a un mateix tema, però consideraven que la durada de les sessions sí que havia estat adequada.

- *Continguts*

Els continguts que es desenvoluparan a les aules per assolir els objectius proposats per l'equip central han de girar al voltant dels àmbits temàtics següents: la Convenció dels Drets dels Infants i els drets civils; la Constitució, un document per regular la convivència d'un grup social; el diàleg com a eina de participació i actuació democràtica, i altres procediments de participació democràtica.

- *Àmbits i nivells de participació dels agents implicats*

Un aspecte que vam establir i acordar des de l'equip central era la necessitat que els diferents agents implicats en el projecte participessin en la seva definició. La participació d'aquests agents era important perquè el projecte pregués sentit i s'adequés a la realitat en què es volia actuar. Per poder portar a terme el projecte era interessant establir diferents espais d'intercanvi amb els agents implicats per tal d'establir les bases conceptuals i pràctiques per desenvolupar el projecte. Així, es van constituir diferents grups analitzadors que s'anirien establint en diferents moments del procés del projecte per tal d'identificar els elements que afavoririen la formació per a la participació. Vam preveure tres grups analitzadors, que es formarien amb els agents següents: el grup de directors i caps d'estudis de Primària, el grup de tutors de Primària i el grup de monitors que dinamitzarien les sessions.

- *El paper dels diferents agents a l'escola*

Els tutors de cinquè són un dels agents col·laboradors amb major protagonisme dins del projecte respecte al que tenen els altres agents. L'equip central va valorar la possibilitat de fer un seminari amb els tutors per tal de consensuar els elements més significatius de la formació per a la ciutadania participativa dels nens i les nenes de nou i deu anys. Tanmateix, es va considerar que els mestres estan sobrepassats de demandes i de treball fora del seu horari laboral i que organitzar-lo era una mica precipitat. Es va apuntar la possibilitat de convidar els tutors al seminari que faria el

grup de monitors del lleure i, amb vista a altres edicions, es podia valorar si incorporar-lo dins del pla de formació de zona. Es va consultar la inspectora del Departament d'Ensenyament per veure quina era la seva opinió i va coincidir amb la impressió que havia manifestat la tècnica d'Infància. Finalment vam decidir posar a disposició dels tutors i dels centres el material de suport del seminari formatiu que s'elaboraria per treballar amb els monitors del lleure.

- *Materials*

Al llarg del procés de concreció de la proposta d'intervenció a les aules de cinquè s'havia de garantir l'elaboració de diferents materials de suport perquè els altres agents implicats poguessin analitzar i valorar les diferents estratègies definides. L'edició de material de suport escrit ens permetria poder mantenir diferents espais per consensuar recursos i materials per a la intervenció.

- *Eines per a la valoració*

Es va valorar la necessitat d'incorporar diferents procediments de reflexió sobre la pràctica, sobre la seva evolució i la seva implementació. En aquest procés de valoració hi haurien de participar tots els agents implicats en cada una de les fases del projecte, com a informants clau de la representació i percepció de l'experiència. Per a cada agent col·laborador, on per descomptat reconeixíem els nens i les nenes de cinquè, es planificarien les estratègies per recollir les seves impressions i es dissenyarien els instruments necessaris per fer-ho d'acord amb l'agent i el moment de la recollida.

Finalitzada aquesta primera fase de coneixement i d'aproximació de perspectives, vam començar a planificar la segona fase, que consistiria bàsicament en la concreció del disseny i la planificació del projecte inicial i en el desenvolupament del treball del grup analitzador dels directors perquè la validés. A partir de les idees força identificades en aquesta primera fase, vam anar identificant i definint els diferents elements del projecte:

- Formulació dels objectius.
- Definició del paper dels diferents agents col·laboradors.
- Planificació de les fases per implementar el projecte.
- Concreció dels processos i de les estratègies a seguir.

3.1.2 DEFINICIÓ I VALIDACIÓ DE LA PROPOSTA DE PROJECTE D'INTERVENCIÓ A LES ESCOLES

En aquesta segona fase es van prendre les decisions pedagògiques sobre les sessions a l'escola sense entrar encara a concretar la proposta d'actuació a les aules, ja que prèviament calia consensuar altres elements que orientarien la definició de cada sessió.

Aquesta fase es va caracteritzar per dues accions importants. La primera va consistir en la redacció del projecte inicial que s'havia de desenvolupar a les aules de cinquè per part de l'equip central; i la segona va ser la presentació i reflexió dels trets identificatius del projecte inicial amb el grup analitzador de directors i caps d'estudi dels centres de Primària, com a espai de reflexió i triangulació de la proposta per a la pràctica.

Redacció del projecte inicial "La participació dels infants a la ciutat"

La redacció de la proposta es va fer a partir de diferents sessions de treball en què l'equip central anava analitzant els fonaments del projecte i dissenyant el pla d'acció. Va ser un procés de reflexió i adequació dels referents de la intervenció educativa per a la formació en la participació a l'escola per tal de potenciar la participació més enllà d'aquesta. Una de les prioritats d'aquest moment era concretar les idees força i consensuar els objectius, els blocs temàtics i la metodologia de la intervenció.

A continuació, d'una forma molt esquemàtica, presentarem els trets més identificatius del projecte que l'equip central va consensuar.

▪ *Objectius*

La finalitat màxima és formar persones capaces de viure i convida dins d'una comunitat. Aquesta finalitat es concreta en els objectius generals següents:

- Fer dels nens i les nenes ciutadans participatius del projecte de ciutat.
- Aproximar els infants als valors de la democràcia i de la participació com a instruments per a la convivència.
- Conèixer i entendre els principals mecanismes de participació democràtica en el si d'un col·lectiu.
- Fomentar la implicació personal i col·lectiva en el projecte de ciutat potenciant processos d'intervenció compromesos amb la realitat més propera.

▪ *Participants i agents implicats*

El projecte té com a protagonistes principals els nens i les nenes d'entre nou i deu anys que van a les escoles de Sant Feliu de Llobregat. En un segon terme, però no menys important, trobem els tutors i els monitors del lleure que també estan en el centre del projecte. I, finalment, hi ha un tercer nivell de participants: les escoles i les famílies, que, segons la incidència del projecte en els nens i les nenes, també poden ser-ne protagonistes. A continuació presentarem per a cada un dels participants els reptes que ens proposàvem.

- *Nens i nenes* d'entre nou i deu anys que cursen cinquè de Primària a les escoles que opten per participar en l'oferta que els fa arribar l'Ajuntament.

Reptes · Conèixer i aprendre els mecanismes de participació democràtica.

- Desenvolupar algunes capacitats individuals.
- Adquirir hàbits i actituds dialògiques i participatives.
- Arribar a ser ciutadans actius.

- *Educadors*, ja siguin mestres o monitors del lleure, que intervenen en la dinàmica de l'aula i en el disseny del mateix projecte.

Els tutors de cinquè que optin per participar en el projecte han de ser presents durant la implementació de les sessions a les aules. Respecte d'aquest col·lectiu, no només volem fer-lo partícip del procés, sinó que volem fomentar una pràctica educativa més activa i on el treball en valors per fomentar el desenvolupament de persones participatives i actives prengui un major protagonisme dins de l'aula. I, en el cas dels monitors del lleure, pretenem que ho fomentin en els seus grups d'esplai o cau.

Reptes · Ser capaç d'educar per a la participació.

- Conèixer metodologies educatives per fomentar la participació i el diàleg.
- Ser sensible a l'educació en valors.

- *Escoles* sensibilitzades per afavorir la participació del seu alumnat tant dins com fora de l'àmbit escolar. La voluntat dels tècnics d'Educació de promoure una escola més participativa i democràtica es concretaria en diferents iniciatives que sensibilitzessin els equips directius i els mestres de la importància dels espais participatius com l'assemblea. Aquest va ser un objectiu secundari que va anar prenent protagonisme d'una forma molt lenta.

Reptes · Crear un clima democràtic.

- Fomentar espais de participació.

- *Famílies.* També les considerem agents educadors implicats, ja que comparteixen de molt a prop l'experiència de créixer dels infants i participen en el seu procés de socialització. En aquest col·lectiu no es va preveure fer cap actuació directa, simplement es va considerar que serien els nens i nenes de les classes de cinquè els que farien arribar als seus pares la importància de la participació dels infants en la ciutat i de l'existència i finalitat del Consell d'Infants.

▪ *Metodologia: com es portarà a terme?*

La definició de com es desenvoluparà el projecte és una qüestió força rellevant per assolir els objectius i els reptes anteriorment esmentats. Per això cal identificar dos nivells metodològics.

- *Un primer nivell relacionat amb el treball compartit amb els professionals implicats*

L'equip central enteníem que perquè s'assolissin els reptes que es proposava el projecte calia que estiguessin consensuats amb altres agents educatius i això passava per fer-los partícips del disseny del projecte inicial i de la proposta d'intervenció a les aules. Assumíem com a pressupòsit de partida que era primordial establir espais analitzadors on articular de forma dialèctica les perspectives, així com limitar el protagonisme de l'equip central. La reflexió de la pràctica des de la mirada de cada un dels agents havia d'enriquir el mateix projecte. Per tant, s'obriria per a cada una de les fases del projecte espais d'anàlisi amb diferents agents i s'incorporarien estratègies participatives i valoratives per consensuar els elements del projecte.

- *Un segon nivell relacionat amb com s'assoliran els objectius en les sessions amb els nens i les nenes de cinquè*

En aquest nivell es proposa tenir en compte mètodes o estratègies de l'àmbit de l'educació moral (comprensió crítica, exercicis d'autoconeixement, dilemes morals, habilitats socials, autorregulació...). Les propostes metodològiques es concretaran a partir de l'elaboració d'orientacions didàctiques per a cada una de les sessions a l'aula per desenvolupar els objectius i continguts formatius i s'analitzaran amb el grup de tutors i de monitors del lleure.

▪ *Continguts*

L'objectiu era treballar a l'aula un conjunt de temes al voltant de la participació, amb la finalitat que els infants arribessin a conèixer el dret que tenen com a ciutadans a participar de la gestió i/o organització de la seva ciutat i, sobretot, que

arribessin a prendre consciència dels valors i procediments que es posen en joc en qualsevol societat democràtica.

Per aconseguir aquesta fita vam seleccionar quatre grans blocs de continguts que enteníem que estaven íntimament relacionats amb el projecte. Tot seguit, presentarem breument aquests blocs temàtics.

Bloc 1: "Els drets dels infants. El dret a la participació"

Es tracta d'una aproximació general al tema i un estudi més minuciós d'alguns drets, com són els drets civils (el dret a un nom, a una nacionalitat i a una identitat; el dret a l'expressió i a opinar; el dret a la informació, i el dret a participar).

Bloc 2: "La necessitat d'organitzar-nos"

Es tracta d'aprofundir en el sentit que té organitzar-se i establir uns principis compartits per tothom que garanteixin la convivència i els drets dels ciutadans. S'hi ressalten aspectes com la importància de reunir-se per resoldre els conflictes i la necessitat de conviure pacíficament i en igualtat de condicions. Es consideren valors democràtics com ara: la justícia, la llibertat i la seguretat. També es treballa el concepte de democràcia en contraposició al de dictadura.

Bloc 3: "Com resollem els nostres problemes?"

Es tracta de donar valor al diàleg com a procediment democràtic que cal fer servir davant de temes controvertits i pretén contribuir a millorar les destreses dialògiques adequades a l'edat dels nens i les nenes. S'insisteix en l'aprenentatge d'algunes habilitats necessàries per al diàleg col·lectiu com ara: escoltar amb atenció i respecte, expressar-se amb claredat i obertament, i el compromís que es pren quan arribem a acords.

Bloc 4: "L'elecció del representant al Consell d'Infants"

Amb aquest bloc de continguts, molt relacionat amb els anteriors, s'intenta treballar els elements implicats en el procés de l'elecció d'un representant mitjançant els mecanismes democràtics. Aquest procés permet un treball sobre els criteris que s'han de valorar a l'hora d'escollir representant. I, a més, permet donar a conèixer quines són les funcions del Consell d'Infants i quin és el paper del representant dins d'aquest òrgan.

Aquests blocs temàtics van ser proposats per l'equip central a partir dels referents teoricopràctics que consideràvem que fonamentaven i orientaven la proposta de projecte a les aules. Aquests blocs eren provisionals perquè a les fases següents es van treballar amb els grups analitzadors de directors, tutors i monitors. Per tant, en

aquest moment de descripció del procés, són propostes que aniran prenent forma en el treball conjunt amb els diferents agents.

▪ *El paper de l'educador en la intervenció a les aules*

Vam considerar que si es pretén afavorir la reflexió sobre els mecanismes implicats en la participació democràtica, l'educador ha de tenir presents algunes orientacions de caràcter "pràctic":

- Generar un clima obert i de confiança favorable per a la participació de tothom.
- Renunciar a ser la persona que pren sempre la iniciativa en la conversa o discussió.
- Evitar caure en actituds de pressió o inculcadores, ni tan sols quan sembli que és correcte refermar la posició pròpia.
- Facilitar i guiar el procés d'anàlisi de la realitat, potenciant procediments sobre l'autoconeixement, el coneixement dels altres, el judici moral, les habilitats dialògiques, la comprensió crítica, la presa de consciència i l'autoregulació.
- Fomentar el diàleg i la conversa mitjançant preguntes obertes i reflexives.
- Tenir presents unes actituds i qualitats personals: la comprensió empàtica i el respecte incondicional positiu, l'autenticitat i congruència i la concepció positiva de la persona i de les relacions humanes.
- Ser respectuós amb la diversitat d'opinions davant de temes controvertits.
- Defensar valors d'ampli consens com ara la igualtat, la llibertat i la justícia.

▪ *Definició del pla de treball per al desenvolupament del projecte a les aules*

Fins aquest punt havíem estat prenent opcions sobre els fonaments del projecte (objectius, metodologia, continguts i el paper de l'educador). Una vegada perfilats, era convenient establir els passos per fer-los possibles, tenint en compte que es proposava desenvolupar la intervenció a les aules el mes de febrer.

La definició d'un pla de treball requeria: establir les diferents fases en què aniríem desenvolupant el projecte, concretar la intervenció educativa, definir les fases de la intervenció a les aules i fixar els moments per a l'avaluació del conjunt del projecte.

En el moment de definir el pla de treball, vam establir sis fases¹⁰⁹ que, en el seu conjunt, donarien sentit al projecte.

Una vegada l'equip de treball havia reflexionat sobre el projecte i tenia una proposta més elaborada, s'havia d'estendre el projecte i implicar els altres agents educatius que també promouien l'educació per a la participació en la ciutat. A partir de l'objectiu de sensibilitzar les escoles i el seus equips per promoure els espais de participació, vam valorar la necessitat d'introduir una sessió de treball amb el grup analitzador de directors i caps d'estudis de les escoles de Primària perquè valoressin la idoneïtat i viabilitat de la proposta de projecte.

S'iniciava la segona acció que caracteritzava el disseny de la proposta: la presentació i anàlisi del projecte amb el grup de directors i caps d'estudis de les escoles públiques i privades.

Presentació i reflexió dels trets identificatius del projecte inicial amb el grup analitzador de directors i caps d'estudi de les escoles de Primària

La posada en marxa d'aquest grup i espai d'anàlisi es va començar a gestar en la fase anterior, ja que havíem valorat la importància d'incorporar la percepció i opinió que tenien del projecte altres agents educatius i sobretot aquells que crèiem que eren elements clau del seu desenvolupament. L'objectiu d'aquesta acció va ser posar la proposta elaborada a disposició d'altres agents, no només per obtenir-ne la valoració, sinó perquè s'apropessin al projecte i s'hi impliquessin de forma activa i compromesa.

Promoure aquesta acció també va menar l'equip central a un altre procés de reflexió important, ja que va generar l'explicitació dels següents principis per a l'acció:

- La finalitat de la proposta de projecte és afavorir la formació dels nens i les nenes com a ciutadans i ciutadanes. Aquest és un interès compartit amb les escoles de Primària i per això ens proposem treballar-lo conjuntament.
- L'equip central no pretén, ni hi troba sentit, portar a terme l'acció educativa sense la implicació de les escoles. La funció d'aquest equip és fer possible l'elaboració d'un projecte conjunt i promoure les condicions perquè es desenvolupi.

¹⁰⁹ Aquestes fases són les mateixes que structuren aquest capítol, ja que és la seqüència de les sessions i les decisions en aquest primer any de l'experiència. D'aquestes fases ja s'han presentat els elements que van intervenir en la primera edició del projecte. Va ser en aquest moment del procés d'elaboració en què es van analitzar i concretar.

- La proposta de projecte d'intervenció a les escoles és un primer esbós de les línies pedagògiques que l'orienten. Amb tot, cal analitzar i consensuar conjuntament el desenvolupament del projecte amb els agents que treballen directament amb els nens i les nenes. En cal, doncs, una reformulació a partir de la implicació d'altres agents.

Ateses aquestes consideracions i la voluntat d'estendre el projecte fent participis la resta dels agents, vam considerar que havíem de començar per implicar-hi els directors de les escoles com a responsables principals de la comunitat escolar.¹¹⁰

Aquest era el segon any que es demanava a les escoles la implicació en un projecte que pretenia afavorir la formació en els drets civils dels infants.¹¹¹ La nostra proposta de projecte, respecte de l'anterior iniciativa, proposava un seguit de canvis en relació amb com s'havia de portar a terme. Com que aquests canvis implicaven molt directament les escoles i els mestres de cinquè, vam creure oportú dedicar les reunions que fossin necessàries per poder analitzar conjuntament els fonaments del projecte i poder garantir el grau d'implicació i compromís dels centres per tal d'assolir els objectius proposats.

A continuació presentarem una descripció més detallada d'aquesta reunió, ja que considerem que pot ser interessant fer visibles el paper i la intervenció dels diferents agents implicats en el procés, així com les dinàmiques de participació que es van generar.

La reunió va ser proposada per a la primera setmana de desembre, respectant el dia que els directors tenien establert per trobar-se per treballar conjuntament. Ens vam reunir a la Sala de Plens de l'Ajuntament. L'elecció d'aquest espai va ser intencionada, perquè creïem que el projecte estava impregnat de tots els valors que es transpiraven en aquest espai, on es gestiona la ciutat i on la infància participa en tercera persona. Per a aquesta sessió vam preparar un document d'ús intern que resumia les línies directrius que volíem analitzar i contrastar amb ells.

A la reunió van assistir representants dels equips directius de deu de les escoles del municipi.¹¹² També hi van assistir, per part de l'Ajuntament, el regidor d'Educació, la tècnica d'Educació i l'equip central. Per una altra banda, cal esmentar que també hi va participar la inspectora de la zona. L'espai estava organitzat en forma de cercle per afavorir que tots ens poguéssim veure les cares i estiguéssim al

---

¹¹⁰ Es van fer unes gestions prèvies, promogudes principalment per la tècnica del Programa d'Infància, per garantir una aproximació progressiva i ferma. Aquestes gestions van ser: a) Es va presentar el projecte a la inspectora de zona per tal de poder tenir la seva valoració; b) Posteriorment, en una reunió programada amb els directors de les escoles de Primària i el tècnic d'Educació, es va fer una primera presentació de la iniciativa que havia pres l'Ajuntament. Una de les informacions que se'ls va facilitar va ser que s'estava treballant en la elaboració de la proposta per presentar-se-la per debatre-la. Se'ls va anunciar que serien convocats a una reunió per tractar amb profunditat aquest tema, i c) Finalment, es va fer la convocatòria de la reunió de directors i cap d'estudis per part del regidor d'Educació, amb confirmació de l'assistència via telèfon.

¹¹¹ En el curs escolar 1997-1998, el projecte era liderat per l'ONG DNI i se centrava en el tema dels drets dels infants.

¹¹² Les escoles que hi van participar aquest curs van ser: CEIP Pau Vila, Escola Mestral, CEIP Nadal, CEIP Salvador Espriu, CEIP Falguera, CEIP Josep Monmany i CEIP Gaudí.

mateix nivell expositiu.

L'estructura d'aquesta reunió va ser:

- *Presentació i benvinguda per part del regidor d'Educació.* El regidor va explicar el motiu de la reunió i va exposar l'aposta que l'Ajuntament feia per promoure el treball en educació en valors i els espais de participació dins les escoles i com, mitjançant el projecte que es presentaria, gràcies a una feina conjunta, veia possible començar a treballar en aquesta línia.
- *Orígens i antecedents de la proposta i la relació amb el Consell d'Infants.* La tècnica va explicar quin havia estat el camí recorregut fins aleshores i quines eren les orientacions que emmarcaven la proposta de treball conjunt amb els altres agents educatius implicats per tal de fer un projecte compromès i compartit per tots els implicats: directors, mestres, tècnics i monitors del lleure.
- *Exposició de les bases fonamentals del projecte i proposta per desenvolupar-lo.* L'equip central va presentar les idees força que havia analitzat i consensuat i que en aquest moment volia contrastar amb els directors i caps d'estudi.

Hi van haver preguntes aclaratòries respecte d'alguns dels punts exposats. Es va manifestar la necessitat de previsió i de fer arribar el calendari amb temps a les escoles, així com la importància d'adaptar-se als horaris disponibles dels tutors. Un participant va advertir que calia consultar als tutors l'adequació dels continguts ja que alguns d'ells podien formar part de la programació curricular de l'àrea de les Ciències Socials.

Uns minuts abans d'acabar la reunió, l'alcalde va venir per agrair la implicació de les escoles en aquest nou projecte que tenia la voluntat de fer una ciutat més propera a tots els ciutadans i d'escoltar els infants per poder-la millorar.

La reunió amb els directors va superar les expectatives previstes. Hi van assistir tots els directors i caps d'estudis. Els assistents van acceptar i manifestar obertament la seva disposició per fer possible que la implicació dels mestres prengués el protagonisme que proposàvem. Tot i que inicialment aquesta proposta va ser entesa com a mesura de control del grup i per poder facilitar el treball dels monitors, vam poder aclarir que el que realment es pretenia era implicar els mestres i fomentar la seva participació en una proposta d'educació en valors, que fos pràctica, que no els impliqués gaire feina i que els donés un model de referència per treballar a la pràctica.

Una vegada es va comprovar que la iniciativa tenia el suport i l'acceptació dels directors dels centres va ser possible iniciar el procés de disseny de la implementació. A partir d'aquest moment es van anar posant en marxa les diferents accions que van menar a treballar els objectius establerts. Cal dir que algunes d'aquestes accions es van executar de forma paral·lela en el temps.

Aquesta segona fase ens va permetre, doncs, establir les idees força que configuraven el projecte inicial i que abraçaven la formulació dels objectius, definir els blocs temàtics i establir dos nivells metodològics: un per garantir que el treball reflexiu dels agents implicats que tingués una incidència formativa i participativa i un altre sobre el treball a l'aula i la definició del paper de l'educador. Però, per sobre de tot, en aquesta fase es va aconseguir el consens i l'acceptació de la proposta de projecte per part de l'equip de directors de les escoles de Sant Feliu de Llobregat.

3.1.3 DISSENY DE LES SESSIONS A L'AULA

A partir del moment en què es va contrastar la proposta de projecte, es considerava que la idea general i els elements que la configuraven estaven consensuats amb el grup analitzador dels directors i caps d'estudis. A partir d'aleshores, aquestes idees van passar a ser la guia que orientaria les decisions posteriors.

En aquesta tercera fase l'equip central va concretar la pràctica educativa i, per fer-ho, va tenir com a referents els elements consensuats a la fase anterior que, a partir d'aquest moment, van passar del pla de les idees i intencionalitats educatives al pla de les accions i propostes concretes. Per això consideràvem que dins d'aquesta fase s'havien de portar a terme tres transformacions per al disseny de la intervenció a les aules:

- El pas d'objectius específics a objectius didàctics.
- El pas de blocs de continguts a l'especificació d'aquests per dimensions temàtiques.
- El pas de l'opció metodològica a propostes d'activitats i orientacions per a la implementació.

Aquestes transformacions van donar com a resultat la proposta d'un conjunt d'activitats que s'havien de desenvolupar en quatre sessions d'hora i mitja de durada a les aules de cinquè de Primària. A més, també es van obtenir activitats de validació i consens amb el grup analitzador format pels tutors de cinquè. En definitiva, el treball de l'equip central i la triangulació amb els tutors com a analitzadors de la proposta són els dos moments més importants d'aquesta fase.

Disseny de la proposta d'intervenció a les aules per part de l'equip central

A l'hora de dissenyar la proposta d'intervenció ens vam voler centrar principalment en el desenvolupament de les decisions pedagògiques en relació amb el col·lectiu de nens i nenes.¹¹³ El procediment que vam seguir va ser com el de la fase anterior: mitjançant espais de reflexió conjunta, vam anar elaborant i donant forma als aspectes analitzats. La resta d'objectius establerts pels altres agents s'anirien abordant de manera indirecta, però no per això són menys importants, a partir dels diferents espais de treball conjunt que establiríem per portar a terme el treball a l'aula.

---

¹¹³ L'equip central vam elaborar durant dos mesos la proposta d'intervenció a les aules.

A continuació presentarem les decisions pedagògiques que l'equip central vam consensuar en un primer moment i que van resultar cabdals per a la realització de la tasca.

- *Concreció dels objectius didàctics i de les dimensions temàtiques a treballar per a cada bloc de continguts*

Aquest primer bloc de decisions giraven al voltant de les dues primeres transformacions esmentades anteriorment. L'equip de treball, en el seu procés d'elaboració, vam abordar-les dins del mateix procés, ja que, per garantir coherència entre els objectius i les dimensions dels continguts, no es poden formular separatament.

Per poder concretar els objectius didàctics i les dimensions de cada bloc de continguts vam analitzar el tractament que es feia d'aquests temes en el programes curriculars de cinquè, així com els continguts d'un programa de referència per a l'educació moral del cicle superior de l'educació primària.¹¹⁴ A partir d'aquesta anàlisi vam identificar els objectius i les dimensions de contingut que treballaríem a cada una de les sessions proposades. Després d'aquest primer procés d'anàlisi de fonts documentals, vam haver de decidir de quina forma els formulàriem i els presentàriem, tenint present que el disseny de les sessions es desenvoluparia en el context escolar i que també tenia una clara intencionalitat formativa per als mestres. Per aquest motiu vam decidir fer servir la formulació d'objectius i continguts que es proposa des de la didàctica curricular i vam seguir les indicacions següents:

- Els objectius específics es formulen en objectius didàctics. A l'hora de redactar-los, hem de representar-nos quines seran les coses que els nens i les nenes han de saber una vegada finalitzat el treball de cada sessió.
- Les dimensions dels continguts es poden concretar en termes de: fets; conceptes; procediments; i actituds, valors i normes.

A continuació presentarem la proposta de concreció per a cada una de les sessions a l'aula amb els objectius didàctics i les dimensions dels continguts.

---

¹¹⁴ Grup de Recerca en Educació Moral (GREM). (1994) *Transversal. Programa d'Educació Moral 6-16*. Cicle mitjà i cicle superior. Barcelona. Enciclopèdia Catalana.

OBJECTIUS DIDÀCTICS	DIMENSIONS DELS CONTINGUTS	
<p>Sessió 1 <i>Els drets dels Infants. El dret a la participació</i></p> <ul style="list-style-type: none"> · Conèixer l'existència i la finalitat de la Convenció sobre els drets dels Infants. · Ser sensible davant de situacions en què algun dret dels infants no és respectat. · Valorar el dret de qualsevol persona a una vida digna. 	Fets i Conceptes	<ul style="list-style-type: none"> - La Convenció sobre els drets dels infants. - El Manifest pels drets dels infants de Sant Feliu de Llobregat. - Situacions en què infants i/o col·lectius no són respectats. - El concepte de Convenció, dret i deure.
	Procediments	<ul style="list-style-type: none"> - Reflexió sobre situacions on els drets dels infants no són respectats. - Definició de convenció, dret i deure. - Anàlisi dels drets civils de la Convenció sobre els drets dels infants.
	Actituds, valors i normes	<ul style="list-style-type: none"> - Valoració dels drets civils dels infants com ara: El dret a una identitat; El dret a la intimitat; El dret a l'expressió; El dret a la informació; i El dret a la participació. - Desenvolupament d'actituds participatives en els espais de convivència.
<p>Sessió 2 <i>La necessitat d'organitzar-nos</i></p> <ul style="list-style-type: none"> · Reflexionar i comentar el valor que té la participació en espais com l'escola i la ciutat · Apreciar els procediments democràtics en la presa de decisions d'abast col·lectiu. · Conèixer les funcions i les responsabilitats com a ciutadans participatius 	Fets i Conceptes	<ul style="list-style-type: none"> - La democràcia i els seus principis. - Els principals continguts de documents com la Constitució. - La participació democràtica i la llibertat d'expressió.
	Procediments	<ul style="list-style-type: none"> - Formulació de principis bàsic perquè sigui possible la convivència d'un col·lectiu. - Aproximació al concepte de democràcia i precisió sobre el significat de la participació democràtica. - Establiment de diferències entre democràcia i dictadura.
	Actituds, valors i normes	<ul style="list-style-type: none"> - Valoració positiva de la democràcia com a sistema de relació i de participació en la societat. - Apreciació dels valors de justícia, llibertat, seguretat, benestar i participació. - Compromís davant dels espais de participació que hi ha en la comunitat de convivència.
<p>Sessió 3 <i>Com resollem els nostres problemes?</i></p> <ul style="list-style-type: none"> · Dialogar sobre les possibles vies de solució dels conflictes quotidians. · Practicar l'actitud d'escolta, la claredat en el diàleg i la voluntat de ser sincer. · Prendre i portar a terme decisions individuals i/o grupals . 	Fets i Conceptes	<ul style="list-style-type: none"> - El diàleg: un mitjà de relació amb els altres. - Trets característics del diàleg: escoltar i expressar-se. - La participació en les decisions de grup. - La recerca de solucions a un conflicte mitjançant el diàleg.
	Procediments	<ul style="list-style-type: none"> - Participació en un debat sobre les actituds i disposicions pel diàleg. - Formulació de raons i arguments per defensar la pròpia postura. - Anàlisi del propi comportament en situacions de diàleg.
	Actituds, valors i normes	<ul style="list-style-type: none"> - Desenvolupament d'actituds participatives i tolerants en el diàleg col·lectiu. - Valoració del diàleg com a mitjà que ens apropa a l'acord en grup. Acceptació de la decisió del grup.
<p>Sessió 4 <i>L'elecció del representant de classe</i></p> <ul style="list-style-type: none"> · Conèixer les funcions del Consell d'Infants dintre del projecte de ciutat. · Reflexionar sobre les característiques del representant en el Consell d'Infants. · Acceptar, respectar i valorar l'elecció feta pel grup classe. 	Fets i Conceptes	<ul style="list-style-type: none"> - El paper d'un representant. Trets característics. - El Consell d'Infants. Finalitats i funcions. - L'elecció del representant de la classe al Consell d'Infants.
	Procediments	<ul style="list-style-type: none"> - Anàlisi i distinció de les funcions del Consell d'Infants. - Reconeixement de la responsabilitat davant l'elecció d'un representant. - Debat sobre el Consell d'Infants i el paper dels representants. - Experimentació de l'elecció d'un representant de la classe pel Consell d'Infants de Sant Feliu de Llobregat.
	Actituds, valors i normes	<ul style="list-style-type: none"> - Consciència de la importància de l'elecció d'un representant. - Comportament autònom a l'hora de participar en l'elecció d'un representant. - Acceptació del nen o la nena escollida com representant del grup classe al Consell d'Infants.

- *Concreció de les activitats i de les orientacions per a la intervenció en cada una de les sessions*

Aquest segon tipus de decisions té a veure amb el pas d'una opció metodològica a unes propostes concretes per portar-les a terme dins de les aules.

Abans de passar a definir per a cada una de les activitats les propostes que fariem, vam perfilar les modalitats bàsiques d'activitats (Puig, 1995) que podien estructurar cada una de les sessions. Es tractava d'establir un possible model de referència per a la seqüència didàctica. Finalment, aquesta seqüència didàctica elaborada i testada després a l'aula seria la següent:

- Aproximació a la complexitat de la realitat i a la problemàtica moral implicada

En totes les sessions s'introdueix la temàtica a partir d'una activitat en la qual s'intenta connectar l'experiència dels infants amb el tema que plantegem. Normalment es tracta d'un exercici de comprensió crítica: a partir d'una fotografia suggerent o altres elements d'anàlisi apareixen els principals elements que s'abordaran a la sessió i les idees prèvies que en tenen els infants.

- Activitats d'aportació d'informació

Aquestes activitats tenen com a objectiu presentar i donar a conèixer informació significativa a propòsit del tema tractat. Es qüestiona, s'interroga i es problematitza el tema per anar més enllà dels coneixements previs dels nens i les nenes. Aquestes activitats es fan servir en el moment en què sigui convenient incloure informació rellevant des del punt de vista conceptual. Aquest ha estat el cas dels temes: els drets dels infants, la Convenció, la democràcia, la dictadura, el Consell d'Infants, el representant...

- Desenvolupament de procediments a propòsit de la participació

Totes les sessions inclouen diferents activitats per desenvolupar diversos procediments morals com ara: el judici, la comprensió, l'autoregulació, l'empatia, l'autoconeixement i/o les capacitats dialògiques. Són activitats que requereixen un exercici pràctic del procediment que es treballa.

- Exercicis d'autoconeixement (exercicis expressius i autobiogràfics)

Són activitats que conviden el nen o la nena a expressar la seva opinió personal sobre un tema o a buscar informació que li resulti significativa i que reflecteixi el que pensa i sent. Són exercicis que tracten de combinar la producció individual amb el treball col·lectiu. En algunes ocasions es demana als nens i les nenes que

escriuin les seves opinions i després les presentin i les defensin davant dels companys.

- *Conceptualització de valors i presentació d'exemples empírics on aquests valors apareixen*

Aquestes activitats se centren en aquells valors universals que gaudeixen d'un ampli consens i que considerem que han de tractar-se explícitament en l'àmbit de l'educació en valors. Els exercicis de comprensió conceptual són els més freqüents en aquests tipus d'activitats.

Aquesta tipologia d'activitats és un element que s'ha de treballar amb mestres i monitors amb l'objectiu que des del seu coneixement i domini adquireixin la flexibilitat i l'autonomia suficient perquè a les aules les utilitzin per desenvolupar les activitats proposades i altres que puguin sorgir a partir de les característiques i demandes del grup.

Tenint en compte aquesta possible seqüència, vam analitzar les diferents propostes d'activitats que podrien ajudar-nos a assolir els objectius proposats i els continguts especificats i que proposariem als infants.

Aquests recursos didàctics es van obtenir principalment de tres fonts bibliogràfiques de referència:

- Material per al grup d'experts per treballar en educació en valors i fomentar la participació.
  - . Algunes activitats del material editat pel GREM: *Transversal*.
  - . Algunes activitats del llibre *Com fomentar la participació a l'escola*.
- Material relacionat amb el Consell d'Infants
  - . Manifest per als drets dels infants de Sant Feliu de Llobregat, publicat a la revista municipal *El Butlletí* l'abril de 1998.
  - . Esborrany del reglament del Consell d'Infants. Octubre de 1998.
- Material extern de caràcter especialitzat
  - . Fundació Akwaba. (1998) *Els drets de tots els nens i les nenes del món*.

De l'anàlisi d'aquests recursos vam poder elaborar un dossier de treball per a cada una de les sessions.¹¹⁵

A continuació exposarem les activitats principals que es van proposar per a cada sessió i que van caracteritzar el desenvolupament de les dimensions de contingut.

Sessió 1: "Els drets dels infants. El dret a la participació"

L'objectiu de la sessió és treballar i donar a conèixer els drets dels infants. La primera part de l'activitat consisteix a explorar quins són els drets dels infants que els nens i les nenes coneixen, així com quina és la seva concepció de dret i de la Convenció. A continuació, a partir d'un material sobre els drets de tots els nens i les nenes del món,¹¹⁶ es classifiquen els deu drets que es tracten segons si ja s'han pensat o si encara no s'han dit.

La segona part de l'activitat pretén fer un ús més proper dels drets previstos a la Convenció. Per això, es proposa fer servir el manifest per als drets dels infants de Sant Feliu de Llobregat¹¹⁷ que va redactar el primer Consell d'Infants. Així, a partir de la lectura per grups del manifest, es tria un dels drets que allà es tracten i es treballa pensant en una situació real o imaginària on aquest dret sigui infringit. I, finalment, es proposa que els infants pensin en possibles accions, alternatives o recomanacions perquè aquest dret sigui respectat per tothom.

L'activitat finalitza amb la lectura amb tot el grup classe dels articles seleccionats i la presentació de les situacions que reflecteixen l'incompliment d'aquests drets.

Sessió 2: "La necessitat d'organitzar-nos"

L'objectiu d'aquesta sessió és treballar la necessitat d'organització i d'entesa dels col·lectius per tal de que sigui possible la convivència dels seus membres. S'insisteix en la necessitat d'un conjunt de principis i acords que regulin la convivència. L'activitat s'estructura en dues parts.

La primera part s'inicia amb una lectura que gira entorn d'una història¹¹⁸ en la qual un conjunt de persones tenen la necessitat de reunir-se per tal de crear un document (la Constitució) que estableixi uns mínims per garantir la convivència i el respecte pels

¹¹⁵ A cadascun d'aquests dossiers intentàvem que hi hagués una portada que fos una fotografia relacionada amb els continguts que s'havien d'abordar i que ens facilités la contextualització de la sessió.

¹¹⁶ Fundació Akwaba. (1998) *Els drets de tots els nens i les nenes del món*.

¹¹⁷ Utilitzarem la versió abreujada que es va publicar a la revista *El Butlletí* l'abril de 1998.

¹¹⁸ Grup de Recerca en Educació Moral (GREM). (1996) *Transversal. Programa d'Educació Moral 6-16*. Cicle superior, 2. Barcelona. Enciclopèdia Catalana, p. 104-105, 112.

drets dels ciutadans. Es proposa un debat guiat per a un exercici de comprensió crítica.

La segona part de l'activitat pretén aprofundir en la idea d'organització democràtica. Així, es proposa un seguit d'activitats per reflexionar sobre el concepte de democràcia i sobre els trets característics d'un país democràtic. També s'analitza el concepte de dictadura. Es proposa que les idees elaborades pels nens i nenes en aquest debat es puguin penjar en alguna part de la classe.

Sessió 3: "Com prenem decisions?"

L'objectiu d'aquesta sessió és reflexionar sobre el valor del diàleg com a fi i mitjà de la participació. A més, es pretén que els nens i les nenes siguin conscients de quines disposicions o actituds personals són necessàries durant la presa de decisions.

La primera part de l'activitat consisteix a reflexionar i debatre sobre alguns aspectes del diàleg que proposen els protagonistes d'una auca del diàleg en forma de rodolins.¹¹⁹ A partir de la comprensió crítica de cadascun dels rodolins s'ha de garantir que els nens i nenes elaborin quina era la finalitat del diàleg i per què ens serveix a nosaltres dialogar.

A la segona part de l'activitat es presenta una proposta normativa per dialogar millor.¹²⁰ A partir d'aquestes recomanacions es proposa als alumnes la discussió d'un dilema.¹²¹ En aquest cas, no és tan important el tema del dilema (la desaparició d'objectes a la classe) com posar en pràctica dos aspectes molt importants per dialogar correctament: 1) expressar-se amb claredat i obertament, i 2) escoltar amb atenció i respecte. L'activitat finalitza després de tot el procés de discussió del dilema, amb la recollida de les opinions dels infants sobre com ha anat la discussió en els grups així com quines han estat les dificultats amb què s'han trobat o, fins i tot, quina de les dues condicions els ha estat més fàcil de complir.

Sessió 4: "L'elecció del representant al Consell d'Infants"

Aquesta sessió consta de tres activitats, totes elles amb un pes molt específic per arrodonir la finalitat del projecte: l'elecció del representant de la classe de cinquè al Consell d'Infants.

---

¹¹⁹ Grup de Recerca en Educació Moral (GREM). (1994) *Transversal. Programa d'Educació Moral 6-16*. Cicle mitjà, 2. Barcelona. Enciclopèdia Catalana, p. 32.

¹²⁰ Grup de Recerca en Educació Moral (GREM). (1994) *Transversal. Programa d'Educació Moral 6-16*. Cicle superior, 2. Barcelona. Enciclopèdia Catalana, p. 63.

¹²¹ Puig, J. M.; Martín, X.; Escardibul, S. i Novella, A. (1997) *Com fomentar la participació a l'escola. Propostes d'activitats*. Barcelona. Graó, p. 144-145.

La primera activitat pretén treballar el concepte de representant i afavorir la implicació de l'alumnat en la dinàmica de l'elecció de representants. Es proposa el treball mitjançant un text¹²² amb frases inacabades on s'aprofundeix en el concepte de representant, en les formes que hi ha d'escollir-lo i en el perfil que ha de tenir (trets, capacitats, habilitats...). El debat té com a finalitat que els nens i les nenes siguin capaços d'escollir el nen o la nena representant de manera conscient i responsable.

La segona activitat té com a finalitat donar a conèixer als nens i les nenes què és i per què serveix el Consell d'Infants. Es considera que les persones més indicades i significatives per fer-ho són un nen i una nena de l'actual Consell d'Infants que expliquin la seva experiència com a representants. Tot seguit, es reparteix l'esborrany del reglament del Consell d'Infants, on queden recollits els objectius i la composició. Amb aquestes activitats es busca afavorir l'intercanvi entre els infants amb experiència en el Consell i els nens i les nenes de cinquè per tal que puguin preguntar obertament per conèixer què fa el Consell i pensar si volen formar-ne part.

Finalment la tercera activitat és l'acte pròpiament dit de l'elecció del representant. En aquesta activitat se segueixen tots els procediments propis de les votacions democràtiques dels adults. Primer es fa la llista dels nens i les nenes que es presenten com a representants. Tot seguit, es reparteixen les paperetes on anoten el nom del company que trien i, una vegada tothom ha emplenat la papereta, es va cridant els alumnes per ordre de llista per tal que dipositin el seu vot a l'urna. A continuació, el delegat de la classe i dos alumnes més fan el recompte dels vots. Un d'ells va dient en veu alta els noms i els altres dos els van anotant a la pissarra. Per acabar, el mestre o la mestra llegeix els resultats de l'elecció.

Una vegada vam definir la seqüència d'activitats que ens ajudarien a assolir els objectius i a treballar els continguts a cada sessió, l'equip central vam considerar pràcticament finalitzat el procés de disseny, ja que l'última tasca que faltava era contrastar el conjunt de la proposta d'intervenció amb els tutors de cinquè i amb els monitors que l'havien de desenvolupar.

---

¹²² Puig, J. M.; Martín, X.; Escardibul, S. i Novella, A. (1997) *Com fomentar la participació a l'escola. Propostes d'activitats*. Barcelona. Graó, p. 133-135.

Presentació i revisió de la proposta amb el grup analitzador de tutores de cinquè

Aquesta acció té com a finalitat consensuar, entre les tutores i l'equip de treball, el disseny de la intervenció a l'aula. Un altre objectiu d'aquest espai és apropar les tutores a una proposta per treballar els valors i per aprofundir en metodologies participatives.

Amb la voluntat de revisar el conjunt de les decisions preses, vam elaborar un document de treball per presentar la proposta a les tutores i convidar-les al procés d'anàlisi. Aquest document no tenia la finalitat de ser un manual, ni un "receptari", sinó una proposta per reflexionar conjuntament sobre l'acció. Es tractava d'una "guia orientativa" en què es recollia tota la base que fonamenta el projecte, perquè les tutores poguessin conèixer amb antelació quina era la perspectiva del projecte i el treball que es proposava portar a terme a les aules. A més es pretenia afavorir un espai de treball on fos possible analitzar l'adequació de les sessions i altres aspectes del projecte.

Els continguts d'aquest document eren els següents:

- Presentació.
- Justificació del projecte.
- Què volem aconseguir amb el projecte?
- Metodologia per treballar a l'aula.
- Les sessions.
  - a) Objectius i continguts a desenvolupar.
  - b) Recursos didàctics per treballar directament amb els nens i les nenes.
  - c) Orientacions didàctiques per a la seva implementació.

A continuació presentarem una descripció més detallada d'alguns dels elements i processos que van configurar aquest àmbit de participació.

La preparació d'aquesta trobada ja va comportar molta dedicació i la realització de diferents gestions. Primer, havíem demanat als directors que presentessin al claustre la proposta de projecte, en especial als mestres del cicle superior; i que conjuntament decidissin si volien participar-hi. Segon, la tècnica havia mantingut converses telefòniques amb cada una de les tutores que havien manifestat voler participar en el projecte. En aquestes converses principalment se'ls convocava a la reunió i se'ls explicava quina finalitat tenia. A més, se'ls deia que els fariem arribar a l'escola la documentació necessària per al debat. També se'ls demanava la disponibilitat, és a dir, quin dia o dies de la setmana havien pensat poder implementar les sessions. A partir d'aquestes converses podríem elaborar el

calendari de les intervencions i preveure quin seria el nombre de monitors que necessitaríem i la seva disponibilitat horària.

La sessió de treball es va convocar 15 dies abans que s'iniciés la implementació del projecte a les aules, perquè aquelles qüestions que sortissin en relació amb l'adequació dels continguts i de les activitats proposades en les sessions poguessin preveure's i, en cas necessari, s'introduïssin els canvis i reajustaments pertinents. En el moment de convocar aquesta sessió ja s'havia acabat el procés de formació amb els monitors i s'havia fet la selecció dels que implementarien les sessions. També es va convocar els monitors a aquesta reunió, per dos motius principalment: primer, perquè juntament amb les tutores havien de formar part de l'equip de treball que havia d'intervenir a les aules i, per tant, se'ls havia de presentar públicament; i segon, perquè crèiem important que poguessin establir un primer contacte amb les mestres fora de l'escola, per afavorir que hi hagués un primer traspàs d'informació respecte al grup classe i de la dinàmica de les sessions. Cal dir que, per diversos motius, només va ser possible que assistís a la reunió un dels monitors de l'equip.

La reunió es va convocar de 13.00 a 14.00 al Centre de Recursos de Sant Feliu. Van assistir-hi deu tutores, un representant de l'equip de monitors, el cap de l'Àrea d'Educació i l'equip central.

La sessió de treball va començar amb la presentació de l'equip central i amb la invitació a fer una ronda de presentacions per part de les tutores de cinquè per tal d'identificar de quin centre venien. Tot seguit, mentre esperàvem l'arribada d'un parell de mestres, es va repartir la proposta de calendari amb les dates acordades per telèfon amb cada centre, així com la distribució dels monitors per a cada grup classe. Va ser necessari ajustar algunes de les dates, perquè les tutores ens van recordar que hi havia sessions que coincidien amb la festa del carnestoltes, però la predisposició de les mestres va ser bona. Tot seguit, quan ja hi érem tots, es va fer una breu presentació de la proposta del projecte identificant-ne la finalitat i associant-lo amb els continguts temàtics que hi estaven implicats. En aquest mateix punt vam descriure cada una de les sessions a l'aula i el tipus de dinàmica que s'hi proposaven. Vam intentar no estendre'ns gaire ja que enteníem que havien llegit la documentació i el que era important era entrar en un espai deliberatiu i d'anàlisi de la proposta educativa.

Pel que fa a l'adequació de les sessions i la proposta docent, les tutores van comentar els aspectes següents:

- *Valoració del material*

El material presentat els havia permès fer-se una idea del treball que es realitzaria a les aules.

- *Activitats proposades*

Una mestra va opinar que l'activitat que es proposava per a la tercera sessió no la trobava del tot adequada. En aquest cas, es va dir que cada mestra podia fer les propostes, els canvis o les intervencions que cregués convenients, sempre que es posés d'acord amb el monitor per tal de no interferir-se mútuament en la dinàmica de l'aula. Es va deixar clar que era totalment possible i pertinent fer "qualsevol" adequació de les sessions, proposant una altra activitat o fent la intervenció que es cregués necessària.

- *Definició del paper de les tutores*

Vam voler definir quin era el paper de les tutores a les sessions i novament va sortir el tema de la seva presència com a controladores del grup. Es va fer especial èmfasi en què el grau i els tipus d'implicació els definien elles, ja que podien participar en les sessions tant com volguessin. A més, una de les raons per les quals se'ls havia lliurat la "guia orientativa" era perquè coneguessin el desenvolupament de cada sessió i hi poguessin participar d'una forma ajustada. Els monitors havien estat formats per implementar les activitats, però l'òptim era que poguessin compartir aquesta feina de forma conjunta.

- *Presentació del projecte als nens i les nenes*

Les mestres es van interessar per saber com havien de presentar el projecte als nens i les nenes i van preguntar quina informació els havien de donar. Vam concretar una mica l'objectiu del projecte i, sobretot, vam creure convenient treballar el valor que tenia el projecte per als infants i per a la ciutat. Als infants, calia informar-los sobre com es treballaria a les aules i, a més, calia presentar-los el monitor o la monitora que faria la intervenció.

A la part final d'aquest treball amb les tutores, la tècnica va presentar un dels objectius de segon ordre implicats en el projecte: la promoció d'espais de participació dels nens i les nenes dins de l'aula. I ho va fer relacionant-ho amb la presentació del Consell d'Infants i amb la petició de col·laboració perquè fos un òrgan participatiu dels infants que funcionés i que impliqués tant als nens i les nenes que en formaven part com als infants que representaven. Plantejat aquest repte per part de l'equip central, algunes tutores van fer propostes de com creien que es podria portar a terme¹²³. Aquestes propostes evidencien el grau de participació i compromís assumit.

---

¹²³ Algunes de les propostes que van suggerir les tutores van ser: 1) Fer una cartellera en algun dels passadissos de l'escola on poder penjar les informacions del Consell. Vam establir que com a mínim dins de l'aula de cinquè es buscaria un espai per poder posar la informació que portessin els representants. 2) Posar una bústia a l'entrada de l'escola per recollir les opinions dels nens i les nenes que no formen part del Consell. 3) Fer arribar a la classe l'acta de cada reunió del Consell d'Infants.

Per acabar, es va proposar fer una visita a les escoles per tal de poder fer el seguiment del treball, ja que el projecte estava en continu procés d'elaboració i era la primera vegada que es portava a terme. A més, es va comentar que caldria fer una avaluació de tot el conjunt del projecte en una altra sessió amb les tutores. La idea va tenir bona acceptació i moltes de les mestres van voler concretar allà mateix el dia que podíem passar pel centre i la data de la propera reunió.

La valoració de l'equip central sobre aquest moment del projecte va ser positiva pels motius següents:

- Totes les mestres portaven la documentació que els havíem fet arribar al centre. I, a més, pel nivell de les preguntes i el nombre en van fer, creiem que més de la meitat l'havia llegida.
- Van acceptar i entendre que el seu paper i la seva implicació en el projecte el definien elles, i que no es tractava de fer de controladores de grup.
- La intervenció d'una de les tutores ens va permetre mostrar tota la filosofia del projecte: un espai de debat, participació i implicació on elles eren agents molt importants que també tenien coses a dir i que hi podien prendre part de forma activa.
- La predisposició que van manifestar per donar continuïtat al projecte era alta, sense que fossin necessaris més espais i formes per possibilitar la participació de tots els nens i totes les nenes al Consell.
- El clima de treball que es va generar feia possible treballar conjuntament perquè els nens i les nenes arribessin a participar en la ciutat.

Aquest grup analitzador amb tutores tancava aquesta tercera fase del projecte, i es feia perquè havíem aconseguit consensuar la proposta d'intervenció a les aules de cinquè. Ara arribava el moment d'enviar a fotocopiar el material per als nens i les nenes. També arribava el moment de fer arribar als responsables de l'Àrea d'Educació la primera proposta del projecte "La participació dels infants a la seva ciutat", consensuada amb directors, tutores i monitors a partir de diferents espais deliberatius i reflexius sobre les perspectives que uns i altres tenien de la participació infantil.

S'ha de dir que aquesta primera proposta, quan s'estava a punt de posar en pràctica, continuava immersa en un procés d'elaboració, ja que aquesta nova fase obria un altre procés de reflexió, en què els diferents agents implicats anirien analitzant la implementació del projecte.

3.1.4 SEMINARI "EDUCACIÓ EN VALORS I PARTICIPACIÓ DELS INFANTS A LA CIUTAT"

Abans d'endinsar-nos en el desenvolupament d'aquest seminari¹²⁴, que va ser la quarta fase del projecte, cal retrocedir en el temps i remuntar-nos a la primera fase. En aquell moment la tècnica va assenyalar la necessitat de promoure entre les institucions estratègies i recursos per afavorir que els infants participessin de forma activa en els espais en què s'impliquen. Això, juntament amb la necessitat de constituir un grup de persones que s'encarregués de la implementació del projecte a les aules, va fer que la tècnica fes la proposta de formar, entre els monitors del lleure de la ciutat de Sant Feliu, el grup de dinamitzadors per a les sessions a les aules.

A continuació, es comenta la proposta de programa per al seminari que va debatre l'equip central i que tenia com a objectiu generar un espai per reflexionar conjuntament amb els monitors del lleure sobre la formació en valors i la participació dels infants. El programa del seminari era el següent:

- *Objectius del seminari*

Conceptualitzar conjuntament els aspectes teòrics i pràctics per treballar la participació infantil amb els nens i les nenes de la ciutat de Sant Feliu.

El desenvolupament d'aquest objectiu general implica:

- Analitzar la importància de l'educació en valors per a la formació de ciutadans participatius.
- Conèixer els models d'organització institucional principals i la seva influència en la construcció de la personalitat dels infants.
- Conèixer diferents tècniques i metodologies per afavorir el desenvolupament de les capacitats morals de l'individu.
- Identificar i analitzar el paper de l'educador en el desenvolupament moral dels infants.

---

¹²⁴ El seminari és un mètode ideal per aprendre sobre un assumpte abans d'emprendre l'experimentació del camp a gran escala. (...) Consisteix en una deliberació cooperativa de grup sobre una idea o un problema comú. Referenciat a: McKernan, J. (1999) *Investigación-acción y curriculum*. Madrid. Morata, p. 181-183.

▪ Continguts

La primera proposta de continguts que es va presentar preveia 16 hores de formació teòrica i 12 hores de formació didàctica, però, per raons pressupostàries i de calendari, va ser necessari reduir el temps de formació i, per tant, es van haver de reduir els continguts del programa¹²⁵.

Els continguts del seminari estaven definits perquè els monitors que desenvolupessin el projecte a les aules estiguessin preparats per intervenir en el procés d'ensenyança i aprenentatge dels continguts proposats a les sessions. Així, el seminari permetia reflexionar i debatre sobre els elements teòrics i conceptuals, que són la base del projecte; sobre les eines i els recursos necessaris per executar les activitats en una situació d'aula, i, finalment, sobre les actituds, els valors i les normes que s'han de promoure en els infants de la ciutat.

A la taula següent es presenta, d'una banda, la primera proposta de continguts i, de l'altra, la proposta definitiva, revisada i acordada per l'equip central.

PROPOSTA INICIAL 28 hores	PROPOSTA REVISADA I ACORDADA PER L'EQUIP CENTRAL 20 hores
<p><i>0. Educació i desenvolupament</i></p> <p>0.1. Educació, desenvolupament, aprenentatge i cultura 0.2. Anàlisi dels elements que conformen el context educatiu 0.3. La relació professor-alumne i construcció del coneixement</p> <p><i>1. La importància dels valors en l'educació</i></p> <p>1.1. L'educació i els valors a la nostra societat 1.2. Models d'educació moral 1.3. Anàlisi del procés de construcció de la personalitat mora</p> <p><i>2. Estratègies per a l'educació en valors</i></p> <p>2.1. El desenvolupament del judici moral: discussió de dilemes morals 2.2. La clarificació de valors i l'autoconeixement: frases inacabades 2.3. El valor del diàleg: desenvolupament d'habilitats dialògiques 2.4. Espais de participació: les assemblees de classe</p> <p><i>3. El Consell d'Infants</i></p> <p>3.1. L'infant i els seus drets 3.2. La ciutat dels infants. Tonnuci 3.3. El projecte de Sant Feliu</p> <p>FORMACIÓ DIDÀCTICA</p> <p>1. La intervenció a l'aula: el paper de l'educador 2. Presentació de la proposta de projecte 3. Les unitats didàctiques Sessió 1. Els drets dels infants. El dret a la participació Sessió 2. La necessitat d'organitzar-nos Sessió 3. Com resollem els nostres problemes? Sessió 4. L'elecció del representant al Consell d'Infants</p>	<p><i>1. La importància dels valors en l'educació</i></p> <p>1.1. L'educació i els valors a la nostra societat 1.2. Models d'educació moral</p> <p><i>2. L'aportació de l'educació en valors en el desenvolupament dels infants</i></p> <p>2.1. Anàlisi del procés de construcció de la personalitat moral 2.2. El desenvolupament del judici moral: discussió de dilemes morals 2.3. La clarificació de valors i l'autoconeixement: frases inacabades</p> <p><i>3. La construcció de la comunitat democràtica</i></p> <p>3.1. Espais de participació en la creació d'institucions democràtiques 3.2. Les assemblees de classe 3.3. El valor del diàleg: desenvolupament d'habilitats dialògiques</p> <p><i>4. Els drets dels infants</i></p> <p>4.1. La Declaració Universal dels Drets dels Infants 4.2. El projecte de Sant Feliu 4.2.1. La ciutat dels infants: el Consell d'Infants</p> <p>FORMACIÓ DIDÀCTICA</p> <p>1. Presentació de la proposta de projecte 2. La intervenció a l'aula: el paper de l'educador 3. Proposta de sessions a l'aula - Continguts: procediments, conceptes i actituds - Objectius didàctics - Orientacions didàctiques</p>

¹²⁵ L'equip central va haver d'ajustar la proposta presentada i es va organitzar un programa amb un total de 20 hores, distribuïdes de la manera següent: 10 hores de formació teòrica i 10 hores de formació didàctica.

▪ *La metodologia del seminari*

El seminari tenia un caràcter reflexiu, pràctic i requeria l'experiència i de la implicació dels monitors participants. Enteníem que la forma en què es desenvolupaven les sessions del seminari recollia els aspectes metodològics que havien de caracteritzar la presentació d'activitats de caràcter participatiu com les que es proposaven treballar a les aules amb els infants. Les metodologies participatives i reflexives havien de tenir present els elements següents:

- Espais per a la reflexió individual i elaboració del posicionament personal.
- Espais per a l'intercanvi i l'aproximació a les opinions dels altres.
- Espais per a la negociació i l'establiment de propostes compartides.
- Espais per a l'acció i el desenvolupament d'iniciatives.

▪ *Elaboració del dossier formatiu*

L'establiment conjunt d'aquest programa ens va permetre elaborar un dossier per donar suport a l'anàlisi i la deliberació dins de les sessions del seminari.

Després d'aquesta configuració dels elements característics del seminari, va arribar l'hora de portar-lo a terme amb els monitors del lleure. Aquest moment, que constitueix la quarta fase, hem de dir que va donar-se al mateix temps que s'estava desenvolupant la tercera. Aquest fet va permetre que els monitors i les tutores de cinquè participessin en la sessió de presentació i revisió de la proposta amb el grup analitzador de tutores.

A continuació presentarem una descripció més detallada dels elements i de les dinàmiques que van configurar aquest àmbit de participació.

La presentació d'aquest seminari entre els diferents centres d'esplai de la ciutat va correspondre a la tècnica d'Infància que, per altres projectes, havia de mantenir trobades amb els seus representants. Així, en una d'aquestes reunions, va presentar els objectius del projecte i va explicar les raons per les quals s'havia proposat la implicació dels monitors en la dinamització de les sessions a l'aula. També va presentar la proposta del seminari "Educació en valors i participació dels infants a la seva ciutat" que s'havia dissenyat per reflexionar conjuntament sobre els fonaments conceptuals d'aquesta intervenció i el material que s'havia preparat per a la intervenció. Es va acordar que els representants farien arribar la proposta a l'equip de monitors de les seves entitats i, en un termini de 15 dies, els interessats es posarien en contacte amb la tècnica. Un total de nou persones s'hi van interessar: set monitors¹²⁶ i dues persones vinculades a menjadors escolars. Totes les persones interessades tenien entre tres i set anys d'experiència com a educadors amb nens i nenes i la gran majoria havien treballat en menjadors escolars. Fins i tot algunes

---

¹²⁶ Els monitors del lleure eren de les entitats d'esplai següents: Club de Sant Feliu i Esplai Sant Llorenç.

persones estaven cursant estudis de Magisteri o el mòdul formatiu d'Educació Infantil.

Les sessions del seminari es van fer durant quatre matins de dissabte, amb unes cinc hores de durada cada sessió. Hi havia pensades dues sessions d'anàlisi conceptual i dues sessions de reflexió didàctica. A més dels monitors, també hi va assistir la tècnica. La presència d'aquesta persona a les sessions tenia una doble finalitat:

- Per una banda, participava en la formació per tal d'incorporar elements participatius en la dinamització que feia en el Consell d'Infants.
- I, per l'altra, feia un seguiment dels monitors perquè seria l'encarregada de fer la selecció dels responsables de la implementació del projecte a les aules de cinquè.

De les nou persones que van assistir a la formació, per implementar el projecte a les aules, van ser-ne seleccionades quatre. Inicialment, l'equip de treball havia decidit que a les sessions didàctiques només participessin les persones seleccionades per portar-les a terme a l'aula, però finalment no va ser així. Vam considerar que, tractant-se d'un grup tant reduït i amb possibilitats de treballar amb infants, era pertinent que participessin en tot el seminari per introduir algunes estratègies o alguns aspectes metodològics en les dinàmiques de treball amb els seus grups d'infants. Aquest fet va ser valorat positivament per les persones que no van ser seleccionades per implementar el projecte i es va reflectir en la seva assistència una vegada constituït l'equip de monitors que havia d'intervenir a les aules.

Finalment la sessió de formació didàctica va ser de tres hores, ja que el punt quatre dels continguts teòrics es va haver de fer dins de la tercera sessió del seminari. Per una altra banda, es va considerar que es podia fer un reajustament dels elements pendents d'abordar, ja que a les sessions que tindriem amb el grup de treball de monitors abordariem amb més deteniment els aspectes més rellevants de cada una de les sessions i els aspectes didàctics d'aquestes. Així, vam destinar aquesta quarta i última sessió del seminari a l'anàlisi del paper de l'educador en les activitats d'educació en valors, a la presentació en línies generals de les unitats didàctiques i la finalitat de tot el conjunt i a l'exemplificació de la intervenció a partir d'aprofundir en les dues primeres sessions.

Al final de la tercera sessió del seminari, vam obrir un espai de valoració. Vam dissenyar un qüestionari que afavoria, en un primer moment, la reflexió silenciosa per saber la percepció que cada un dels monitors tenia sobre el seminari i, després, vam organitzar un espai deliberatiu per intercanviar i analitzar com havia anat. Dels nou assistents, vuit van respondre el qüestionari. A continuació en presentarem els resultats més importants:

- Satisfacció de les expectatives inicials

La meitat dels assistents van manifestar que el seminari havia satisfet força les seves expectatives inicials. La resta va dir que els havia satisfet molt i altres, que els ha satisfet prou.

- Adequació al nivell de coneixements didàctics i teòrics previs

Tots els monitors van coincidir a valorar com adequat el nivell del seminari en relació amb els coneixements que tenien prèviament. Quant al caràcter, la majoria dels participants el van valorar com "una transmissió de tècniques didàctiques i una reflexió teòrica sobre la pràctica docent". Un dels monitors va manifestar el caràcter del seminari com "una reflexió personal sobre el que sabem nosaltres del tema i com ho podem transmetre als nostres infants". Per a l'equip central aquesta valoració era rellevant perquè expressava una de les finalitats que ens havíem proposat amb la implicació del monitors del lleure en el projecte.

- Utilitat per a la pràctica educativa com a animador del lleure

En el moment d'analitzar la utilitat que havia tingut el seminari per a la seva pràctica educativa com a animadors del lleure, la meitat dels assistents va coincidir a valorar els continguts com a força útils. L'altra meitat van considerar els continguts, en proporcions iguals, com a prou útils i com a molt útils. Un dels participants va manifestar: "Els continguts han estat molt bé i adequats. Molt positiu."

- Valoració global positiva

La valoració global del seminari va ser entre positiva i molt positiva. Els aspectes que van ser millor valorats van ser la metodologia de treball i l'actuació del responsable de la formació. En les observacions vam recollir una aportació en relació amb la metodologia del curs que era interessant i indicava un dels aspectes a millorar en altres ocasions. Aquesta aportació va ser la següent: "Hauria estat bé veure algun vídeo i escenificar possibles situacions que poden sorgir en el moment de posar en pràctica el treball."

- Valoració negativa de la distribució del temps

L'aspecte que va rebre pitjor valoració va ser la distribució del temps, ja que cinc dels assistents la van valorar negativament. Algunes persones van afegir algun comentari al marge de la pàgina com ara: "curt", "una mica just", "caldria més temps" i "falten sessions; molt comprimit". Aquesta valoració feia referència a la distribució del temps de cada sessió dels seminaris i no a la durada del seminari, com van entendre els assistents. De tota manera, cal recollir i tenir present aquestes opinions dels monitors per a una pròxima intervenció. Els assistents van considerar que calia reformular la pregunta del qüestionari per poder obtenir respostes d'allò que realment volíem saber.

- Interès per treballar més temes

Els assistents ens van suggerir abordar altres temes que els hauria agradat treballar: "més recursos per treballar-ho amb nens petits" i "altres experiències en llocs on ja s'han dut a terme".

Aquells monitors que van ser més crítics amb els continguts ens assenyalaven: "s'han centrat molt totes les activitats en el mateix tema". Aquest aspecte va sortir també en l'espai de debat i altres participants del seminari manifestaven no estar d'acord amb aquesta apreciació i argumentaven que la finalitat del projecte era una i al voltant d'aquesta s'havien abordat els elements necessaris per poder tenir totes les pistes per a la intervenció.

- Rellevància i utilitat de la formació didàctica

La formació didàctica ha estat, posteriorment, molt ben valorada pels monitors que han implementat el projecte a les aules. Han considerat que els ha estat de molta utilitat per poder intervenir, ja que veien que allò que havien treballat tenia una aplicació directa. Els monitors que van assistir a l'última sessió, en què vam abordar els elements didàctics, van valorar l'oportunitat que se'ls havia donat de participar en aquest espai, tot i no intervenir a les aules. Vam assenyalar que els continguts treballats els donaven elements per plantejar les seves propostes d'una altra manera, fent més èmfasi en el tema dels valors. També veien possible treballar algunes de les activitats que els proposàvem.

Aquestes valoracions ens van fer pensar que ens havíem aproximat al plantejament inicial que ens havíem proposat assolir en aquest espai. A més, els monitors assistents van expressar que s'havien assolit els objectius principals.

La quarta fase va suposar un espai formatiu on confrontar perspectives sobre l'educació en valors i la participació infantil en els espais en què els infants estan implicats. Tanmateix, hem d'assenyalar que va esdevenir un procediment per constituir l'equip de monitors que implementaria a les aules les sessions del projecte "La participació dels infants a la seva ciutat".

El final d'aquesta quarta fase, juntament amb l'anterior, va suposar un punt d'inflexió en l'experiència. Fins al moment s'havien estat articulant totes aquelles accions que havien suposat la definició del projecte i la seva concreció per a la pràctica. Amb la cinquena fase, s'obria una nova etapa, que implicava posar en pràctica tot allò que s'havia dissenyat i planificat: arribava el moment d'implementar a les aules de cinquè les sessions que donaven forma a les intencionalitats educatives de la proposta de projecte. També era el moment d'activar altres espais de reflexió sobre l'acció que ens donessin pistes de l'evolució de les decisions preses.

3.1.5 DESENVOLUPAMENT DE LES SESSIONS A L'AULA I TREBALL AMB ELS AGENTS IMPLICATS

Les quatre sessions d'hora i mitja a les aules de cinquè de Primària es van portar a terme durant tres setmanes del mes de febrer i la primera setmana de març. Es va intervenir en un total de deu aules, corresponents a sis escoles públiques i una de concertada. Tres de les escoles tenien doble línia. Van participar-hi 212 nens i nenes aproximadament. Els deu grups classe es van distribuir entre els quatre monitors segons la seva disponibilitat horària. Hi va haver dos monitors que portaven tres grups classe i dos més que eren responsables de dos grups. Es va elaborar un horari de sessions d'acord amb les escoles, els monitors i les mestres.

Una vegada s'havia analitzat el conjunt de les sessions i les activitats proposades, es van fer les còpies del material didàctic per als infants. I, a més, es va gestionar tot el material complementari (carpeta Akwa, trencaclosques, urnes, vots i llistes).

En aquesta fase, com hem assenyalat anteriorment, el més important era la posada en pràctica de les quatre sessions descrites, però al voltant d'aquestes hi van haver altres accions que van donar suport i solidesa a la intervenció. Aquestes accions van ser:

- Grup de treball deliberatiu amb els monitors que implementaven les sessions a l'aula.
- Entrevista de seguiment amb les tutores de cinquè.
- Intervenció del Consell d'Infants a la sessió 4 i observació dels monitors en acció.

A continuació descriurem cada una d'aquestes accions.

Grup de treball deliberatiu¹²⁷ amb els monitors que implementaven les sessions a l'aula

La finalitat d'aquest espai era afavorir l'intercanvi entre els monitors a partir de la reflexió sobre l'acció, donant-se suport per assolir els reptes de les sessions. Era, doncs, un espai per a la valoració i la planificació de la intervenció. Aquestes reunions del grup de treball dels monitors van ser pensades perquè es donessin suport i s'ajustessin les activitats planificades a les dinàmiques que s'anaven establint en cada un dels grups

---

¹²⁷ El grup de treball deliberatiu és un terme que es proposa a: McKernan, J. (1999) *Investigación-acción y curriculum*. Madrid. Morata, p 195. N'hi ha de dos tipus: el grup de treball primari i el grup de treball secundari, aquest últim creat en ocasions puntuals per a qüestions concretes.

classe. També ha estat un bon espai per compartir experiències entre els mateixos monitors i per tenir més elements per incorporar a la pràctica. Finalment, considerem que va ser un moment per contenir les pors i adonar-se que allò que ens passava a cadascú de nosaltres no era tan diferent del que li passava a l'altre.

Hi va haver quatre reunions, una per setmana, que es van iniciar una setmana abans de la intervenció a les aules. Les reunions eren d'una hora i es feien en dies entre setmana, majoritàriament als vespres. En aquestes reunions vam continuar treballant els aspectes teòrics i didàctics que s'havien apuntat en el seminari de formació. A diferència d'aquell espai, en el grup de treball deliberatiu, els monitors tenien referents immediats de la pràctica i un grau d'implicació més elevat pel fet d'haver de guiar el procés d'ensenyament i aprenentatge a les aules.

Les reunions de treball, com ja hem comentat, van fer possible fer una anàlisi de la pràctica i dels punts forts i febles d'aquesta. Al llarg de la reunió hi havia temps per valorar la sessió realitzada aquella setmana, per analitzar la dinàmica amb els nens i les nenes i el paper que havien desenvolupat. També ens centràvem a analitzar els elements característics de la sessió següent, posant l'èmfasi en les parts que tenia, els continguts que preteníem treballar i la dinàmica de treball que s'havia de garantir. A més, també es plantejaven diferents alternatives per a les activitats segons la situació de cada grup.

És necessari ressaltar que aquestes sessions tenien molt de sentit, perquè eren un espai per consensuar i negociar els elements més importants de les sessions i del seu desenvolupament a les aules. Donava bon resultat tornar a revisar en veu alta tots els punts que calia tenir en compte per a cada sessió. Sabent que cada grup era diferent, el monitor situava la sessió per al seu grup tenint present les seves particularitats i el seu ritme de treball. Per això, en aquestes sessions també es plantejaven les diferents formes de poder desenvolupar la sessió a l'aula, per tal de donar prou elements i recursos perquè el monitor pogués ajustar-la a cada situació.

A continuació descriurem amb més detall els aspectes que es van abordar en les diferents reunions del grup de treball deliberatiu amb els monitors.

- Revisió de la metodologia de treball a l'aula i concreció dels instruments de seguiment

Aquesta primera reunió es va fer una setmana abans d'iniciar la intervenció a l'aula. En ella es van revisar els aspectes metodològics que eren propis del projecte i mitjançant els quals s'havien de treballar els continguts i valors proposats.

Les sessions, amb les seves característiques específiques, presentaven una estructura molt similar per donar consistència a l'actuació dels monitors i per establir diferents moments i ritmes de treball. Les sessions a l'aula, d'hora i mitja, tenien tres moments de treball, que eren:

Durant el primer moment de la sessió sempre hi havia una presentació en gran grup del tema que s'havia d'abordar per tal d'explorar les idees prèvies que tenien els nens i les nenes sobre els continguts que es pretenien treballar. Aquesta exploració ens permetia conèixer el grup i establir el grau de complexitat dels continguts. Es dedicaven uns 15 minuts a definir el tema i els continguts que es treballarien a partir de la fotografia de la portada del material didàctic i d'activitats de reflexió amb preguntes facilitadores. En aquest moment també es presentava l'activitat i s'organitzava el treball.

En un segon moment de la sessió, s'aprofundia en els aspectes concrets a partir d'una proposta d'activitats que podien anar des de la comprensió crítica fins a una clarificació conceptual o un dilema o bé a partir d'activitats que generessin experiències i sensacions... En el transcurs de la sessió es pretenia que els nens i les nenes poguessin anar transferint a la seva realitat més propera els temes que es tractaven. Aquest moment podia constar d'activitats que requerien un treball més individual o de petit grup.

El tercer moment, i l'últim, era per fer una síntesi d'idees, per tancar la sessió ressaltant aquells aspectes que havien sortit del treball conjunt i/o personal. En gran grup es proposaven activitats de reflexió, de recollida de les propostes de cada un dels grups, de definició d'actuacions o d'accions que se'n podien derivar... Aquesta posada en comú permetia extreure les idees principals que tots els infants havien de recordar.

Aquesta reunió ens va permetre consensuar una organització de cada sessió d'acord amb les intencionalitats educatives, però sense perdre de vista la idea de flexibilitat per ajustar-se a les circumstàncies de cada grup classe. A més, es va fer un repàs concret del que seria la primera sessió del projecte a l'aula, repassant els aspectes didàctics, i es va incidir en la importància de remarcar l'objectiu del projecte, el qual ja haurien introduït prèviament les tutores però caldria repetir de la forma més clara i concisa possible: "aquests dies treballarem com els nens i les nenes poden participar a la seva ciutat perquè aquesta sigui més propera a tots i a totes".

Per acabar, en aquesta reunió vam treballar l'instrument per fer el seguiment i la reflexió de les intervencions dels monitors. Havia de ser una eina significativa i amb sentit per a ells, per això era tan important, per a l'equip central, que s'impliquessin en el disseny i la definició d'aquest registre.

El registre s'emplenava després de a cada sessió, per tal d'aportar elements per a la millora. Aquesta reflexió sobre la intervenció i el desenvolupament de la sessió eren continguts per als grups de treball deliberatiu següents i donaven més consistència a les actuacions dels monitors.

Registre d'observació de les sessions dels monitors		
Escola:	Curs.....	Sessió...
Monitor:	Data:	
* Descripció/història de la sessió		
* Valoració de la sessió		
* Anècdota / Moment significatiu		

Al final d'aquesta sessió de treball amb els monitors es van destacar els aspectes més rellevants, es va remarcar la importància de la participació de les tutores en les sessions i es va subratllar l'ús de diferents estratègies per convidar-los a implicar-se en el desenvolupament de les sessions.

- Com ha anat? Com són els grups classe? Funciona la metodologia proposada?

Aquesta segona reunió del grup de treball va consistir a analitzar com s'havien trobat en el desenvolupament de la sessió "Els drets dels infants. El dret a la participació" i a caracteritzar els grups classe per valorar si les activitats proposades eren adequades per a les edats dels infants i el seu ritme de treball. Els monitors van coincidir a assenyalar que els nens i les nenes coneixien força bé els seus drets, fet que va agilitar el desenvolupament de la sessió, però que, en canvi, el treball amb la carpeta de la Fundació Akwa va generar en alguns grups petits conflictes, ja que tothom la volia.

També es va valorar la idoneïtat del registre d'observació. Els monitors van considerar que els anava bé i que era ràpid. L'equip central vam remarcar la importància d'emplenar-lo tan bon punt acabés la sessió per tal de no oblidar-ne els elements més significatius. També vam tornar a destacar la importància d'aquest recurs per reflexionar sobre la pròpia pràctica i per compartir estratègies i recursos.

- Anàlisi de la sessió 2 - Planificació de la sessió 3

En aquesta tercera reunió del grup de treball amb els monitors es va valorar la segona sessió, "La necessitat d'organitzar-nos", ja que havia estat densa i hi havia hagut dificultats amb algunes de les preguntes que es proposaven. En l'anàlisi d'aquests fets vam posar l'èmfasi en la importància de la flexibilitat i que havien d'intentar no seguir al peu de la lletra les orientacions didàctiques i adaptar-se al

moment del grup. També, a partir de la manifestació dels monitors que no hi havia temps per escriure totes les activitats, vam aclarir que les activitats proposades no sempre s'havien d'escriure, sinó que també tenien valor per al treball oral que es podia fer.

- Preparació de l'elecció i tancament del projecte

Durant la quarta reunió vam dedicar poc temps a la valoració de la sessió anterior. Amb tot, val a dir que els monitors van coincidir a destacar que als nens i les nenes els havia agradat molt i que volien que el dilema acabés aviat per saber-ne la resolució.

Es van abordar els continguts de la sessió 4, "L'elecció del representant al Consell d'Infants". Sobretot es van consensuar els diferents moments d'aquesta sessió i els procediments democràtics que s'hi utilitzarien. Però principalment es va posar l'èmfasi en el suport que caldria donar als representants del Consell d'Infants durant la seva intervenció a les aules de cinquè. L'equip central, que va ser present en la sessió de preparació, va facilitar alguns dels continguts que presentarien els infants perquè poguessin donar-los suport durant la intervenció.

Un dels aspectes que es van potenciar en aquesta sessió va ser remarcar que tots els infants poden ser representants del Consell, que ha de ser una opció personal reflexionada i compromesa i que, a l'hora d'emetre el vot per escollir representant, han de pensar en el company que ho pot fer millor i no en el millor amic. També vam treballar que era molt important que recollissin les dades personals dels representants escollits per tal de poder posar-nos en contacte amb les famílies.

Es van lliurar els instruments d'avaluació perquè els donessin a les tutores i, aquestes, els passessin als nens i les nenes.

La valoració que fem l'equip central d'aquest grup de treball deliberatiu amb els monitors és positiva. Tot i que hem de reconèixer que no s'ha aprofitat tot el seu potencial. Hem de començar dient que aquestes reunions no pretenien convertir-se en sessions de cuina on es donarien receptes i fórmules màgiques per elaborar un menú, sinó que volien arribar a ser un taller reflexiu on cada monitor incorporés als seus recursos i a les seves estratègies altres elements fent-los seus per aplicar-los amb flexibilitat i autonomia. Aquest aspecte no es va assolir del tot ja que no es va explicitar així i els monitors vollen fórmules ràpides i segures. La resta d'elements consideraven que s'anirien concretant sobre la marxa. També cal assenyalar que el fet de dedicar un primer temps a presentar el projecte en general, així com les sessions, van condicionar que en posteriors abordatges i anàlisis els monitors tinguessin la sensació que allò que estàvem preparant ja se sabia i era suficientment clar. Finalment hem de dir que en

aquestes reunions s'hauria de posar més èmfasi en la reflexió sobre la pràctica educativa, perquè és un dels eixos vertebradors dels bons educadors. Aquest no va ser precisament un aspecte que caracteritzés l'equip de monitors.

Per una altra banda, el registre d'observació de les sessions no va complir els seus objectius, entre altres coses perquè no es va treballar adequadament com s'havia d'utilitzar i quina era la informació que s'hi havia de recollir. Per tant, els monitors no van trobar sentit a aquesta eina de seguiment i la informació que hi feien constar era molt òbvia i reiterativa. Per aquesta raó, hem descartat aquesta eina de valoració com a font d'informació de la implementació del projecte a l'aula. N'assumim tota la responsabilitat ja que no vam encertar en el plantejament d'aquest registre de seguiment.

Cal assenyalar que, tot i que aquests aspectes no gaire positius, aquestes sessions van fer possible treballar algunes qüestions que no van sortir en el transcurs de les sessions de formació teòrica i didàctica, ja que en aquell moment teníem com a referència directa les situacions d'aula que ens donaven elements significatius i referencials per preparar les intervencions.

Entrevista de seguiment amb les tutores de cinquè

La finalitat d'aquesta entrevista era recollir la percepció que les tutores tenien del desenvolupament de les sessions a l'aula, per analitzar les activitats, per conèixer el paper del monitor, per pensar conjuntament propostes de millora... També era una ocasió per preparar com seria la quarta sessió, en què s'elegiria el representant i hi participarien els representants del Consell d'Infants. Però, per sobre de tot, va ser una bona ocasió per conèixer les tutores i treballar amb elles un dels objectius que ens vam proposar en el projecte per a les escoles: fomentar els espais de participació.

L'equip central va considerar oportú que la persona que fes les entrevistes fos el membre de l'equip d'investigació extern, i no la tècnica d'Infància, per tal d'evitar la vinculació directa amb el Departament d'Educació de l'Ajuntament. Les entrevistes es van fer al migdia a les escoles i tenien una durada aproximada de 45 minuts. Les entrevistes es van fer en diferents moments, però, majoritàriament, cinc de les set, es van fer quan ja s'havien portat a terme tres sessions del projecte. Només en un cas s'havien fet les dues primeres i en un altre cas s'havien implementat totes les sessions.

Les entrevistes semiestructurades amb les mestres tenien el guió previ següent o, dit d'una altra manera, les "preguntes guia" següents:

- Com valores el projecte? / Com va?
- Temporalitat. Temps? Curt o llarg?
- Adequació dels continguts / Activitats que es proposen.
Nivell o grau de dificultat que poden tenir els nens i les nenes.
- Quins aspectes destacaries de les sessions que fins ara s'han portat a terme?
- Grau de satisfacció i/o implicació dels nens i les nenes.
Participen, s'ho passen bé...
- Paper del monitor. Com consideres la seva intervenció?
Relació i/o complementarietat de la tutora i el monitor.
- Has pogut observar algun canvi en el grup d'alumnes?
Alguns dels continguts treballats a les sessions han tingut una transferència en un altre moment?
- Material i recursos que es fan servir.
- Aspectes a destacar. Sugeriments o elements que consideres oportuns fer constar.
- Altres informacions sobre el projecte:
  - Elements essencials de la quarta sessió: "L'elecció del representant al Consell d'Infants".
  - El paper del representant al Consell d'Infants i la seva relació amb el grup classe.
  - Estratègies d'avaluació del projecte per part de dos dels participants principals: infants i tutores.

Tal com van suggerir les tutores, en el grup analitzador que vam tenir per deliberar sobre la proposta de sessions, era convenient donar continuïtat al treball obrint espais dins de l'aula perquè el representant en el Consell expliqués el temes tractats i perquè recollís les propostes dels seus companys. També van recordar una de les propostes que es van fer en aquella ocasió: penjar algun cartell dins de la classe on posar la informació del Consell. L'equip dinamitzador del Consell d'Infants s'encarregaria de fer arribar a les tutores les actes del Consell.

En aquesta visita pels centres vam aprofitar per introduir les estratègies que havíem pensat per fer l'avaluació de l'experiència i per comentar la importància que tenia dins del conjunt del projecte. Vam donar-los un qüestionari de valoració sobre les sessions a l'aula, que havien d'emplenar quan el projecte acabés i lliurar-nos-el el dia de la reunió d'avaluació. A més, vam dir a les tutores que a l'última sessió els monitors els portarien el qüestionari per als nens i les nenes.

A continuació, presentarem les idees i consideracions més rellevants generades en aquestes visites a les escoles.

- *Valoració positiva del projecte*

Totes les tutores han valorat, en termes generals, positivament el projecte. Manifesten estar força satisfetes de la feina feta fins ara a les aules i consideren que la filosofia i l'essència de la proposta són adequades. Creuen que s'han treballat aspectes concrets que han arribat als nens i les nenes.

- *Percepció de satisfacció dels nens i les nenes*

Creuen que els nens i nenes estan contents i interessats per les activitats, ja que pregunten quan ha de venir el monitor, parlen del tema dins de l'aula i a casa, participen durant les sessions ...

- *Consideració de la dinàmica com a participativa i dissenyada de manera adequada*

Opinen que les sessions es desenvolupen en una dinàmica correcta, que es caracteritza per un primer moment de posada en comú, seguida d'un treball individual, en petit grup, i, a continuació, en gran grup, es fa la síntesi de les idees. Les mestres consideren que s'arriba amb el temps just al final de les sessions, però que això no comportaria ni un canvi de dinàmica, ni l'ampliació de la durada de les sessions. Consideren que és adequat que el projecte es faci a les tardes perquè així no parteix l'horari escolar.

- *L'adaptació a la diversitat com a repte principal*

Consideren que caldria ajustar més les sessions a les característiques del grup classe, ja que sempre hi ha algun nen a qui li costa mantenir l'atenció, sorgeix alguna dificultat per treballar en grups...

- *Material adequat però millorable*

Respecte del material consideren que és adequat, però que es podria millorar fent-lo més atractiu i variat (murals, vídeos...). Coincideixen a senyalar la necessitat de millorar la qualitat de les fotocòpies.

- *Adequació dels continguts*

Les consideracions que fan respecte als continguts que es treballen consideren que són adequats i ajustats a l'edat dels nens i les nenes. Ara bé, creuen que alguns dels continguts són "massa llunyans, haurien de ser més propers a les experiències dels nens" i alguna mestra opina que són "massa teòrics, que caldria que fossin més

pràctics". A continuació presentarem algunes de les valoracions literals que les mestres van fer sobre el desenvolupament de cada una de les sessions i l'adequació dels continguts:

Sessió 1: "Els drets dels infants. El dret a la participació"

- Els nens i les nenes coneixen força bé els seus drets.
- Cal indicar quina és la feina que s'ha de fer en el treball de petit grup amb la carpeta i el manifest dels drets dels infants.
- Incorporar el concepte de DEURE i COMPROMÍS davant dels drets.

Sessió 2: "La necessitat d'organitzar-nos"

- La lectura la troben interessant i atractiva.
- Dificultats de comprensió d'algunes de les preguntes formulades per treballar les característiques de la democràcia. Són molt complexes per a aquesta edat, estan mal formulades, cal posar algun exemple...
- Cal treballar altres conceptes més propers, interessants i significatius per als nens i les nenes que els conceptes de "democràcia" i "dictadura".

Sessió 3: "Com resollem els nostres problemes?"

- Potser és la que ha tingut una incidència més directa en els infants i una de les sessions que les tutores hem pogut fer referència als continguts treballats en altres moments de l'aula.
- Cal incorporar la consideració que no totes les idees han de ser respectades, sobretot aquelles que atempten contra els valors universals i els drets humans.
- Dinàmica una mica caòtica però molt interessant, ja que dona elements per prendre consciència de les dificultats de dialogar i reflexionar.
- Cal canviar el tema proposat per fer l'activitat amb l'observador. Cal buscar-ne un que sigui possible resoldre'l parlant i que plantegi diverses opcions perquè l'activitat no acabi amb el primer grup de discussió.

Sessió 4: "L'elecció del representant al Consell d'Infants"¹²⁸

- Interessant, molt enriquidora i propera a la realitat dels nens i les nenes.
- Treball previ de la tutora, molt interessant. Ha preparat preguntes. Temps molt ajustat. Massa aspectes per treballar en una sola sessió.
- Exposició dels representats de l'actual Consell. Molt bé. Referent.
- Detecció d'errors que porten a prendre decisions d'un dia per l'altre. Canvis: presència d'una persona adulta que participi en el Consell.
- Presentació d'una petita candidatura.
- Modificació dels criteris per fer la votació.

Després d'entrevistar-nos amb les tutores participants en el projecte, vam adonar-nos que estaven molt disposades a implicar-s'hi i a donar el seu suport per poder desenvolupar les activitats a l'aula. De fet, ja ho havien fet en el treball en petits grups per aportar algun exemple o alguna vivència del grup que venia al cas segons el tema

¹²⁸ Recordem que en el moment de les entrevistes només una tutora havia implementat la quarta sessió. A ella pertanyen aquestes consideracions.

que es parlava o per afegir algun aspecte que consideraven oportú. En les entrevistes es van mostrar interessades pel desenvolupament de la sessió 4 a l'aula. A més vam poder comprovar com a l'aula s'havien incorporat alguns dels treballs fets en el projecte (murals i treballs dels nens i les nenes). Amb tot, també s'ha de fer constar que van manifestar que els resultava difícil participar en la dinàmica de la sessió per tal d'evitar interferir en la feina del monitor i no confondre els infants o acaparar-ne l'atenció. En relació amb els monitors, també ens van comentar que s'havien intercanviat informació i pautes de treball. Ens fa la impressió que el paper de les tutores estava poc definit: simplement eren controladores de la intervenció.

Al llarg de les entrevistes, les mestres van suggerir aportacions molt interessants i adequades i van manifestar estar disposades i interessades a continuar treballant en el projecte. Una d'elles va fer que l'equip central ens acabessin de decidir per assistir com a observadores de la sessió 4 i per donar suport als representants del Consell.

Intervenció del Consell d'Infants a la sessió 4 i observació dels monitors en acció

L'equip central, en el moment de dissenyar les sessions, vam considerar oportú que hi hagués l'aportació dels representants de l'actual Consell per presentar als nens i les nenes de cinquè en què consistia el Consell d'Infants, quines funcions tenia, com funcionava, què implicava ser representant... Els representants del Consell s'havien organitzat per anar a les classes de cinquè de la seva escola. En una sessió de Consell, van preparar-se un guió a partir de les preguntes següents:

- Què és el Consell d'Infants?
- Què feu al Consell d'Infants?
- De quines coses parleu al Consell d'Infants?
- Com està organitzat el Consell d'Infants? Com funciona?
- Quins són els membres del Consell d'Infants?
- A qui representen?
- Com han estat escollits?
- Perquè un Consell d'Infants funcioni, que és el que cal?
- Creus què és important el Consell d'Infants? Per què?

La parella de representants del Consell d'Infants anava acompanyada d'un dels membres de l'equip dinamitzador per donar-los suport i confiança, però eren els infants els responsables de presentar aquest organisme de participació i les accions que desenvolupa. La dinamitzadora només intervenia per clarificar algunes de les qüestions

plantejades i per posar èmfasi en la feina del Consell. Acompanyar els representants era necessari, perquè minuts abans d'entrar a l'aula estaven molt neguitosos, tant, que pensaven que no eren capaços de fer-ho. En aquests moments previs la dinamitzadora havia de ser capaç de motivar els infants perquè assolissin el repte de parlar davant dels companys i de transmetre'ls confiança.

La intervenció dels representants del Consell, en la majoria de casos, va sorprendre les tutores, ja que van exercir la seva funció de representants amb molta seriositat i responsabilitat.

Aquesta intervenció va ser una oportunitat per a la dinamitzadora del Consell, que era membre de l'equip central, per veure en acció cada un dels monitors. Inicialment, l'equip central no havíem previst aquesta intervenció, però hi van haver algunes qüestions que ens van fer prendre aquesta decisió:

- Primera, que la sessió era molt complexa, que hi havia molts elements a tenir en compte per part del monitor i que en la reunió de preparació vam palesar algunes dificultats a l'hora de concretar-ne el desenvolupament.
- Segona, que donàvem importància al fet d'acompanyar i presentar els nens i les nenes del Consell. Com que havíem preparat la sessió amb ells, sabíem quins aspectes abordarien i podríem apuntar-los-els en cas que, pels nervis, se'ls descuidessin.
- Tercera, que en l'entrevista amb la tutora que havia fet totes les sessions ens ho va suggerir i vam veure que era una oportunitat per poder intercanviar impressions amb les tutores d'una forma més natural i menys amenaçadora.
- I, quarta, que ens permetia veure els monitors en acció i valorar-ne el treball. Malgrat que aquesta no era la finalitat última de la nostra presència, al final ens vam adonar que era molt important.

Aquesta darrera qüestió ens va aportar informacions rellevants sobre l'estil dels monitors a l'hora de dinamitzar la sessió, una qüestió que, d'altra banda, no hauríem pogut detectar en cap altre espai de treball conjunt.¹²⁹

Un altre aspecte que vam detectar participant en aquest espai era la tensió que generava el procés de votació entre els infants i com s'havia de treballar la frustració de no ser votats pels companys de classe. També vam veure com algunes de les mestres,

---

¹²⁹ Es tractava d'una monitora que alçava molt la veu i era excessivament dura a l'hora de dirigir-se als infants. Ens recordava un model de mestre de la vella escola. A més, curiosament, les mestres que estaven amb ella a l'aula no ens havien fet arribar cap comentari respecte d'això, molt probablement perquè no era dissonant amb el seu estil docent. Però nosaltres, com a equip central, estàvem molt decebudes ja que, amb la pràctica dels monitors, volíem que les tutores tinguessin referents per potenciar la participació dins dels seus grups classe.

segons quin infant sortia escollit, expressaven d'una forma o d'una altra la seva valoració. Hi havia comentaris del tipus: "uf, aquest és un peça, us farà patir una mica", "ui, ui, a aquest li haureu d'estar molt al darrere" o "aquesta nena és molt responsable: treballarà molt i s'ho prendrà molt seriosament".

Una vegada finalitzada la intervenció a les aules de cinquè es donava per tancada aquesta cinquena fase.¹³⁰

D'aquesta fase hem de destacar que hi va haver un treball coordinat entre tots els agents implicats i, per ser la primera vegada que es portava a terme, tothom va assumir el seu paper i va donar suport al desenvolupament del paper dels altres. L'articulació de la reflexió i l'acció de cada una de les sessions, i del conjunt del projecte, van aportar solidesa al desenvolupament i a l'anàlisi dels elements que s'hi donaven i que, com a equip central, no hi hauríem pogut participar si no s'haguessin obert.

En la recta final de la cinquena fase, es va començar a treballar en la sisena fase, que consistia a obrir espais per a l'avaluació del conjunt del projecte entre els grups d'agents que hi havien participat (nens i nenes, tutores, monitors del lleure i equip central). Per cada un dels grups s'havia de dissenyar estratègies d'avaluació ajustades al tipus d'implicació que havien tingut en el transcurs del projecte. Hem considerat pertinent presentar aquest aspecte dins del que seria aquesta sisena fase.

3.1.6 VALORACIÓ REFLEXIVA DEL PROJECTE

Els resultats de la posada en marxa d'aquest projecte són difícils de mesurar. Amb tot, sí que hem pogut definir-los a partir de l'aproximació al punt de vista dels diferents agents implicats. A partir de la triangulació de les diferents valoracions i del procés de reflexió conjunta podem perfilar els elements més significatius del projecte i del seu desenvolupament.

Abans d'endinsar-nos en la presentació d'aquesta sisena fase, creiem que és necessari desenvolupar una idea de partida que ja hem explicat des del començament del projecte. Entenem que, al llarg del projecte, la valoració ha estat un instrument de reflexió sobre la mateixa pràctica i ha estat un element integrat a totes les accions de l'experiència. És per això que, com s'ha pogut veure en les fases anteriors, s'han anant

¹³⁰ La intervenció a les aules de cinquè va tenir lloc des de la segona setmana de març fins a la segona setmana d'abril.

introduint diferents recursos per reflexionar sobre la pràctica i les decisions que es prenen al voltant d'aquesta, com poden ser, entre altres, els grups analitzadors amb directors i tutores, el grup de treball deliberatiu amb el monitors, les entrevistes semiestructurades amb les tutores i els diferents espais de treball de l'equip central. A la taula següent, es pot veure com, en les diferents fases i per als diferents participants que hi intervenien, s'han fet servir accions i instruments que tenien com a eix central aquesta reflexió participativa.

Fase 1. Aproximació a la demanda: anàlisi de necessitats i negociació de significats	
· Coneixement mutu, anàlisi d'antecedents i concreció de la demanda	Grup de treball deliberatiu
· Definició de les idees força del projecte	Equip central
Fase 2. Definició i validació de la proposta del projecte a les escoles	
· Redacció del projecte inicial	Grup analitzador
· Concreció i adequació de la proposta del projecte (objectius, metodologia, recursos...)	Directors - caps d'estudi - equip central
Fase 3. Disseny de sessions: continguts, metodologia, activitats i recursos	
· Redacció de la proposta d'intervenció	Grup de treball deliberatiu
	Equip central
· Presentació i revisió de la proposta amb el grup analitzador de tutores	Grup analitzador
	Tutores de 5è- equip central
Fase 4. Seminari "Educació en valors i participació dels infants a la seva ciutat"	
Seminari formatiu teorico-pràctic	Taller de formació
	Qüestionari - espai deliberatiu
	Monitors - equip central
Fase 5. Intervenció a les aules i treball amb els agents implicats	
Aplicació del projecte a les aules	Anàlisi didàctica
Monitors	Grup de treball deliberatiu
Sessió 1	Monitors - equip central
Els drets dels infants. El dret a la participació	
Sessió 2	Entrevista de seguiment
La necessitat d'organitzar-nos	Tutores de 5è - equip central
Sessió 3	Registre d'observació
Com resollem els nostres problemes?	Monitor
Sessió 4	Observació de la sessió 4
L'elecció del representant al Consell d'Infants	Equip central - monitors - tutores de 5è
Fase 6. Valoració reflexiva del projecte	
Anàlisi de la informació:	Qüestionari
· Grau de satisfacció	Nens i nenes de 5è
· Aspectes curriculars del projecte	Qüestionari + grup de treball deliberatiu
· Elements més significatius del projecte per a futures aplicacions	Tutores de 5è
	Grup de treball deliberatiu
	Equip central - monitors

A continuació, ens centrarem en la presentació la sisena fase, que té a veure amb la valoració del projecte, on pretenem apropar-nos a les percepcions que els diferents participants tenen del conjunt del projecte. Algunes de les decisions que vam prendre quant a les valoracions van ser:

- Els instruments de valoració ens havien de permetre triangular la informació dels diferents participants.
- Els nens i les nenes serien considerats uns informants clau. Per poder conèixer les seves opinions sobre el treball a l'aula, l'instrument de recollida de dades que vam considerar més idoni era un qüestionari de preguntes obertes.
- En el cas de les tutores, que van participar en una entrevista semiestructurada a la cinquena fase, en aquesta ocasió, se'ls passaria un qüestionari que aniria més enllà de la intervenció a l'aula i valoraria el conjunt del projecte. A més, es proposaria un espai d'anàlisi conjunta on es retornaria la informació i la valoració de l'equip central i, conjuntament, es proposaria la redacció d'algunes de les conclusions de l'informe final.
- En el cas dels monitors, amb els quals havíem mantingut diferents reunions de treball deliberatiu, vam considerar que, passat un temps i mitjançant un grup de debat, junts podíem analitzar el conjunt del projecte. Els monitors també rebrien la valoració de la seva intervenció per part de les tutores i per part dels infants. I, a més, se'ls demanaria la identificació de propostes de millora per a una possible nova edició del projecte.

A continuació, presentarem les anàlisis realitzades. Aquestes han estat:

- Anàlisi de les valoracions dels nens i les nenes de cinquè.
- Anàlisi de les valoracions de les tutores de cinquè.
- Anàlisi de l'observació directa a les aules.
- Anàlisi de les valoracions dels monitors.

Anàlisi de les valoracions dels nens i les nenes de cinquè

La finalitat de promoure aquests àmbits d'avaluació participativa és la de reconèixer els infants com a informadors clau i prendre consciència d'un dels reptes principals que es planteja aquest projecte: tenir en consideració les opinions dels infants respecte dels temes que els afecten. Per aquest motiu, l'equip central considerava que els nens i les nenes de cinquè, igual que qualsevol participant, havien de manifestar què havia significat el projecte per a ells i què en pensaven.

L'equip central va dissenyar un qüestionari obert que facilités als nens i les nenes expressar-se sense condicionaments sobre els aspectes que volíem recollir. El qüestionari

es va donar després a les mestres perquè una vegada acabat el projecte el passessin als infants. Es va demanar a les mestres que tinguessin en compte dos aspectes a l'hora de decidir el moment de passar-lo:

- Que evitessin passar-lo el mateix dia que acabava el projecte, per evitar els efectes de l'última sessió.
- Que es passés en el termini d'una setmana, per evitar que els infants oblidessin els aspectes més significatius.

Estava previst que els nens i les nenes responguessin el qüestionari amb 20-30 minuts, però les tutores ens van informar que van trigar més temps.

A continuació detallarem els objectius concrets que preteníem amb aquesta acció de valoració i el conjunt de preguntes:

- Analitzar quins eren els aprenentatges que havien fet els nens i les nenes.
- Recollir la representació que s'havien fet del que pretenia el projecte.
- Identificar els aspectes que més els havien agradat i els que menys els havien agradat.
- Apropar-nos als aspectes que canviarien del projecte.
- Recollir els aspectes que demanarien als polítics de la seva ciutat.
- Analitzar la representació que es feien de la funció d'alcalde.

Data: ..... Escola: ..... Valoració de les activitats 1. Què has après amb aquestes activitats?..... 2. Per què creus que et poden servir les coses que has après? ..... 3. El que m'ha agradat més ha estat ..... Per què? ..... 4. El que m'ha agradat menys ha estat ..... Per què? ..... 5. Si poguessis, què canviaries? Jo, el que canviaria seria ..... 6. Què demanaries als governants o polítics de la teva ciutat? ..... 7. Si jo fos alcalde de la meva ciutat, el primer que faria seria.....

El qüestionari es va passar a les deu aules que van participar en el projecte. Es van produir dos incidents que ens van fer decidir deixar fora de l'anàlisi les valoracions de dos grups classe, ja que vam sospitar que no eren fiables i que la informació que oferien no procedia de les opinions dels infants.

El primer incident va ser que d'un grup classe, en compte dels qüestionaris, ens van arribar una síntesi de les respostes dels alumnes feta per la tutora. De seguida que vam detectar aquest fet, vam posar-nos en contacte amb la tutora perquè ens fes arribar els qüestionaris, però ens va comentar que no era possible perquè havia estat fent neteja i ja no els tenia.

El segon incident el vam detectar en el moment en què estàvem fent l'anàlisi d'un grup. Vam trobar dos o tres models de respostes que es repetien sistemàticament amb un grau d'elaboració que no havíem trobat en cap dels altres grups classe. A més, vam veure que als qüestionaris hi havia respostes escrites a sobre d'altres respostes que havien estat esborrades. Vam considerar que el qüestionari es devia haver aplicat en condicions diferents de les que vam indicar. Creiem que és possible que es fes en gran grup i no individualment o, fins i tot, que algú supervisés les respostes que donaven espontàniament els infants.

Aquests dos incidents van fer que haguéssim de descartar 44 qüestionaris i, per tant, les valoracions disponibles per a l'anàlisi són 168.

A continuació descriurem amb més detall les decisions preses per tal de validar els qüestionaris amb l'objectiu de mostrar algun dels processos metodològics implicats en el desenvolupament del projecte.

- Pel que fa referència a la pregunta "què has après amb aquestes activitats?", ens hem trobat que hi havia tanta diversitat de respostes, que l'anàlisi requeria molt de temps i hem considerat més oportú analitzar la pregunta "per què creus que et poden servir les coses que has après?", on podem veure la percepció dels nens i les nenes de la funcionalitat dels seus aprenentatges, així com el sentit i el significat que tenen per a ells.
- La pregunta "si poguessis, què canviaries? Jo, el que canviaria seria..." tenia la finalitat d'arribar a saber què és el que els nens i les nenes canviarien del projecte de participació a les aules. Però, pel tipus de respostes que hem recollit, creiem que la pregunta no ha mesurat allò que preteníem inicialment, ja que els nens i les nenes proposen canvis per a la seva ciutat i no per a les activitats. Per tant, en un futur, s'hauria d'especificar més a què ens referim amb aquesta pregunta i valorar què ens interessa, ja que la informació que ens han donat els nens i les nenes té un contingut molt interessant, però s'ajusta més a les dues últimes preguntes.
- A les dues últimes preguntes d'aquest qüestionari, "què demanaries als governants o polítics de la teva ciutat?" i "si jo fos alcalde de la meva ciutat, el primer que faria seria..." hem trobat que els infants responen d'igual forma. En alguns casos fins i tot repeteixen la resposta. Creiem que estaven mal formulades i, per això, donen aquesta duplictat. L'equip central ha optat per l'última pregunta, perquè creiem que les respostes poden donar-nos aquesta doble informació: el que ells farien i el que demanarien als governants.

Després de descartar aquestes tres preguntes pels arguments que hem exposat, ens trobem que, per valorar el projecte a partir de les opinions dels nens i les nenes, hem d'analitzar tres de les preguntes del qüestionari. Aquestes ens aproximen a diferents indicadors sobre la implicació que ha tingut per als nens i les nenes participar en les sessions d'aquest projecte. Els indicadors i les preguntes que detallarem a continuació són:

- El sentit i la utilitat que perceben dels continguts que s'han treballat en el projecte.
  2. Per què creus que et poden servir les coses que has après?
- Els punts forts de les sessions.
  3. El que m'ha agradat més ha estat... Per què?
- Els punts febles de les sessions.
  4. El que m'ha agradat menys ha estat... Per què?

Abans d'entrar a presentar l'anàlisi de la informació obtinguda a partir dels qüestionaris es fa necessari aclarir que els fragments literals que es mostren (respostes transcrites) han estat codificades per poder identificar-ne la procedència. El codi té tres identificacions: el primer correspon a l'any en què es va desenvolupar l'experiència, el segon identifica l'escola i el tercer correspon al qüestionari concret a què correspon la valoració. Per tant, tindrem: 98, Escola X, número de qüestionari. També s'ha d'aclarir que s'ha optat per respectar l'expressió dels nens i nenes, reproduint-ne les idees i mantenint-ne l'ortografia i estil.

A continuació presentem les valoracions més significatives dels nens i les nenes, en relació amb:

- El sentit i la utilitat que perceben dels continguts que s'ha treballat en el projecte.
- Els punts forts de les sessions.
- Els punts febles de les sessions.

▪ *El sentit i la utilitat que perceben dels continguts que s'han treballat en el projecte*

L'anàlisi de les respostes a la pregunta **per què creus que et poden servir les coses que has après?** ens porta a definir cinc categories de contingut en relació amb les utilitats que perceben els nens i les nenes sobre els aspectes que han après. Les categories que hem definit han estat: valors presents en la convivència, utilitats no preteses que han manifestat els nens i les nenes, continguts en relació amb els drets, aspectes relacionats amb el diàleg i la participació, i, finalment, el Consell d'Infants i la ciutat de Sant Feliu.

- *Valors presents en la convivència*

Hi ha algunes referències a continguts de valors. D'aquests, aproximadament la meitat fan referència al respecte entre les persones. Altres estan associats amb la convivència o amb el fet del compartir, de ser solidari o d'ajudar.

- *Per ser més respectuosa amb els companys/es i amb tothom.* (98E5,7)
- *Per conviure amb les altres persones.* (98E10,5)
- *Per resoldre els problemes pacíficament.* (98E10,19)
- *Per no barallar-se amb ningú.* (98E7,7)

Troblem que en tres grups classe la presència d'aquesta valoració és molt present entre les produccions dels nens i de les nenes i, en un parell de grups, aquesta referència és pràcticament nul·la.

Hi ha alguna intervenció que recull més d'un d'aquests aspectes com ara:

- *Per ajudar, per respectar, per compartir.* (98E7,12)
- *Per compartir i per respectar a altres persones.* (98E8,13)
- *Per ser solidari i a que hagi igualtat entre les persones i a respectar.* (98E6,6)

- *Utilitats no preteses que han manifestat els nens i les nenes*

Hi ha dos tipus d'utilitats que han expressat els infants i que no estaven incloses en les finalitats del projecte, però, com que apareixen en una proporció significativa de referències, volem recollir-les.

Per una banda, hi ha un primer tipus d'utilitats que està associat a missatges "moralistes", adoctrinadors i al·licionadors. Aquests missatges estan relacionats amb les valoracions del tipus "per ser una bona persona", "per ser més educat", "per comportar-te com has de comportar-te". I, per l'altra, hi ha un segon tipus d'utilitat, que fa referència als aprenentatges que no són útils per al present sinó per a un futur, per quan siguin grans.

- *Per no ser dolent i fer entremaliadures.* (98E5,5)
- *Per aprendre a fer el bé i no el mal.* (98E7,16)
- *Per saber si actuo bé o malament.* (98E10,21)
- *Per quan sigui gran no cometre ningun errors.* (98E4,16)
- *Perquè en el futur, pugui ser alcalde.* (98E4,8)

Hem d'assenyalar que curiosament aquests tipus de valoracions apareixen en els dos grups classe en què les altres categories tenen menys presència. Aquestes respostes creiem que recullen alguns dels comentaris que han pogut transmetre els adults (tutores i/o monitors) en el transcurs de les sessions o que es van fer en la presentació del projecte. Així és que considerem oportú preveure aquests fets i treballar, primer de tot, quina és la finalitat del projecte amb els adults implicats, per tal d'evitar algunes de les idees que manifesten els nens i les nenes i que mai no han estat l'objectiu del treball.

- *Continguts en relació amb els drets*

Hi ha poques referències a valoracions vinculades amb els drets. En la majoria d'elles es fa referència als drets dels infants i, en algunes, s'esmenten els drets humans i el concepte de "dret" en general. En aquest aprenentatge veuen dos tipus d'utilitat.

La primera té a veure amb la possibilitat de conèixer els drets. Més de la meitat de les produccions d'aquesta categoria fan referència a aquest nivell.

- *Per saber tots els drets humans.* (98E10,6)
- *Per poder saber coses sobre drets.* (98E5,19)
- *(...) i també m'ha servit per saber els nostres drets.* (98E6,11)

La segona utilitat va més enllà del fet de conèixer els drets i fa referència a la possibilitat de poder demanar que es compleixin.

- *Per si hi ha un problema amb els infants recordarem que també tenim drets.* (98E5,4)
- *Per si em fan treballar jo saber que tinc uns drets que posen que no tinc que treballar.* (98E6,1)
- *Perquè ara que ja ser tots els drets que tinc quan no els compleixin em puc queixar.* (98E5,1)
- *Per si algú em diu que no tinc drets.* (98E10,4)

Voldriem assenyalar que dels vuit grups classe, gairebé la meitat d'aquetes valoracions són d'un grup classe i del segon tipus. En dos grups classe ni tan sols es fa referència a aquest valor ni al seu ús.

- *Aspectes implicats en el diàleg i la participació*

Hi ha alguna referència al tema del diàleg. La majoria de les produccions ho fan identificant aquells elements que estan implicats en un bon diàleg i que afavoreixen l'entesa i la convivència. Altres infants associen el diàleg a una eina per donar opinions i millorar la realitat.

- *Per moltes coses com ara escoltar, respectar el torn de paraula...* (98E4,4)
- *Per deixar parlar als meus companys...*(98E6,11)
- *Per expressar-me també escoltar als altres quan parlen i parlar clarament i amb confiança.* (98E5,13)

Finalment, volem ressaltar que també apareix la idea, encara que en comptades ocasions, que els drets dels infants tenen a veure amb expressar-se sobre aquells temes que els afecten.

- *Per defenderme.* (98E7,14)
- *Per veure que nosaltres podem parlar, i que els pares ens deixin parlar.* (98E7,19)
- *Per dir el que nosaltres mateixos pensem sense que ningú ens digui res.* (98E7,20)

Pel que fa a aquesta valoració, hi ha un grup classe que hi ha fet més referència que altres. I hi ha dos grups classe que no fan referència a cap aspecte relacionat amb el tema del diàleg.

- *El Consell d'Infants i la ciutat de Sant Feliu*

Hi ha algunes aportacions dels infants que fan referència a continguts relacionats amb ser representant al Consell d'Infants i a les accions que cal fer des del Consell

per a la ciutat. Fins i tot hi ha alguna consideració en relació amb arribar a ser algun dia alcalde o polític.

- *Per si era el representant dels nens si m'ho pregunten ho sabria dir.* (98E6,7)
- *Per ser representant de Sant Feliu.* (98E2a,14)
- *Perquè si tens algun problema pots dir-s'ho al Consell d'Infants.* (98E5,12)
- *Per respectar la nostra ciutat, respectar la vida.* (98E4,7)
- *Per millorar Sant Feliu.* (98E8,14)
- *Per si sóc un Felipe González o un Aznar.* (98E2b,12)

▪ Els punts forts de les sessions

Entenem que les respostes dels nens i les nenes van donar a la qüestió **el que m'ha agradat més ha estat... Per què?** ens ajuden a identificar els aspectes forts del projecte. I, sense cap mena de dubte, la majoria de respostes donades se centren a destacar elements que han estat significatius de la sessió 4: "L'elecció del representant al Consell d'Infants". La major part dels infants coincideixen a assenyalar com element significatiu el moment de les votacions, al qual fan referència amb termes com "elecció" o "votar". Les raons que donen les podem agrupar en tres categories:

- Perquè ha estat emocionant, intrigant, divertit...

- *Perquè no sabia a qui votar i tenia ganes de saber a qui li tocaria.* (98E5,13)
- *Perquè hi havia intriga i va guanyar el que vaig votar.* (98E5,22)
- *Perquè té molta tensió i me lo passava bé.* (98E2b,15)
- *Perquè volia veure qui sortia votat.* (98E8,1)

- Perquè és una vivència important plena de símbols i rituals en què prenen part de manera activa. El fet de participar des de la redacció de la candidatura fins al recompte de vots té una rellevància especial.

- *Perquè tries un representant votant amb una urna de veritat.* (98E10,18)
- *Pq he sigut el que agafava els papers i el que apuntava quan tiraven la votació a la caixa.* (98E10,13)
- *Perquè hem fet un escrit.* (98E5,2)

- Perquè és una pràctica associada al món dels adults i perquè ells no haurien imaginat que hi participarien fins als divuit anys.

- *Perquè hem sigut democràtics i he pogut votar cosa que no faré fins als 18 anys.* (98E10,10)
- *Poder votar. Sent gran o petit. Perquè jo abans no sabia que els petits poden votar i ara que ho ser estic més confiada.* (98E7,4)
- *Perquè ha estat molt emocionant i perquè almenys els nens podien dir la seva opinió.* (98E5,7)

En relació amb aquesta sessió també hi ha un altre element que els nens i les nenes destaquen: la intervenció dels representants del Consell d'Infants. Valoren que algú amb experiència els hagi explicat en què consisteix el Consell i que aquestes explicacions les hagi fetes un igual¹³¹.

- *Quan van vindre les tres nenes. Perquè ens van explicar moltes coses (...).* (98E7,6)
- *L'últim dia perquè hem votat i han vingut dos nens a explicar-nos el que ells fan al Consell d'Infants. Perquè doncs ens ho vam passar molt bé.* (98E10,15)
- *Quan va vindre l'Aina i la Miriam. Perquè han sigut com nosaltres i com eren nenes com jo i una mica més grans en va agradar parlar amb elles.* (98E6,6).

El segon element significatiu per als nens i les nenes de cinquè té a veure amb la metodologia de treball que s'ha utilitzat a les diferents sessions. Ressalten el fet de poder treballar en grup perquè així poden parlar entre ells i conèixer les opinions dels altres i, a la vegada, ser escoltats, decidir entre tots i, sobretot, passar-s'ho bé. També expressen que no treballen en grup gaire sovint.

- *Que fèiem grup i decidíem entre tots. Perquè així podies escoltar l'opinió dels demés.* (98E7,10)
- *Les activitats amb companys. Perquè m'agradat donar la meva opinió i que m'escoltin crec que mai m'havien escoltat tant.* (98E7,14)
- *(...) i el treball en grup perquè m'ho passava molt bé em reia, etc.*(98E5,21)
- *Que hem estat en grup. Perquè la majoria de les vegades no estem en grup.* (98E7,19)

A part de la sessió de l'elecció, les altres sessions també han estat destacades pels nens i les nenes. A continuació indicarem allò més significatiu de les altres sessions.

Sessió 1: "Els drets dels infants". En relació amb aquesta sessió manifesten que el que més els ha agradat és conèixer els seus drets i que els adults els han de respectar. També han considerat interessant el material didàctic que se'ls va regalar i amb el qual vam treballar els drets.

- *Perquè jo sóc un nen i m'ha agradat conèixer els meus drets.* (98E10,12)
- *Perquè nosaltres som infants i alguns d'aquests drets no es compleixen en alguns llocs.* (98E5,14)
- *Perquè vam aprendre molts drets i vam comprendre que hi havia molta gent que no els tenia.* (98E5,16)
- *La carpeta que va donar el primer dia. Perquè interessant els drets que tenim els infants.* (98E8,21)

Sessió 2: "La necessitat d'organitzar-nos". Aquesta sessió no ha estat gaire valorada: hi ha poques consideracions. Ara bé, les que hi ha fan referència al fet que és una història que té final feliç i al voltant de la qual han fet coses (llegir, pensar...).

- *El segon dia. Perquè vam parlar sobre un conte.* (98E5,20)
- *Les comprensions lectores. Perquè contavem històries maques, complien les normes que passaven.* (98E8,13)

¹³¹ Els infants valoren que "és algú com nosaltres, de la nostra edat i s'explica de forma que el podem entendre".

Hi ha una resposta que hem volgut mostrar aquí per considerar-la especialment significativa, ja que fa referència al concepte de democràcia i al valor que aquest infant li dóna:

· *El dia que vam parlar de la democràcia. Perquè vaig aprendre el que significa.* (98E8,9)

Sessió 3: “Com resollem els nostres problemes?”. En relació amb aquesta sessió, no hem identificat gaires comentaris. Creiem que aquests estan barrejats amb la possibilitat de parlar en grup que hem fet constar com a element significatiu de la metodologia.

· *Fer un joc d'escoltar i parlar perquè aprenia a escoltar quan algú està parlant.* (98E2b,7)

· *L'activitat de dialogar. Perquè aprens a estar amb els amics.* (98E2b,13)

· *Quan hem tingut de callar quan parlen els altres. Perquè així sentim l'opinió.* (98E8,11)

▪ *Els punts febles de les sessions*

Una vegada hem analitzat els elements que més els han agradat, analitzarem les respostes que han donat a la pregunta: **el que m'ha agradat menys ha estat... Per què?**

Pel que fa a aquesta pregunta, hem trobat un nombre important de respostes de caràcter global. També hi ha hagut infants que no han donat cap resposta.

· *Tot m'ha agradat igual perquè em resolta interessant.* (98E8,8)

· *Tot perquè ha sigut molt guay.* (98E7,1)

· *Res perquè tot era molt divertit.* (98E10,8)

· *M'ha agradat tot. M'ho he passat molt bé.* (98E2b,5)

Una vegada feta l'anàlisi de les respostes dels nens i les nenes, podem identificar tres categories que entenem que han estat els punts febles de la intervenció a les aules i que, per a nombrosos nens i nenes, han estat intervencions “avorrides”. A continuació presentarem les categories amb els arguments que van donar els mateixos nens i nenes.

- Moments de treball amb els dossiers

Hi ha valoracions significatives de que, en alguns casos, no els ha agradat escriure, no els ha interessat gaire la sessió i el diàleg ha resultat lent. També valoren negativament la sensació d'haver treballat molt.

· *Els quaderns perquè no m'agrada escriure.* (98E7,17)

· *Quan teniem que escriure. Perquè no sabíem que posar.* (98E5,19)

· *Quan llegíem s'hem feia una mica avorrit.* (98E10,6)

· *Haver d'esperar molt de temps per parlar. Pq es gaire avorrit esperar.* (98E7,4)

- *El dossier i treballar no m'ha agradat. Perquè s'hem feia pesat.* (98E10,13)

Es mostren significativament en desacord en relació amb els comportaments de manca de respecte entre ells i de manca de respecte pel treball dels altres.

- *Que alguns nens s'ho han pres a broma pq no escoltaven i estaven fent tonteries.* (98E4,17)
- *Que quan parlavem no t'escoltaven. Pq parlava al meu grup i els altres parlaven d'un altre tema.* (98E7,19)

- Consideracions específiques per a cada una de les sessions

La primera i la que més destaca és la sessió 4, que a la vegada recordem que ha estat la sessió més valorada. Les raons que donen, en aquesta ocasió, principalment estan associades amb el fet que els resultats de la votació no han estat els que esperaven, ja sigui perquè els hagués agradat que sortís una altra persona, ja sigui perquè es van presentar i no van ser escollits pels seus companys. Una altra raó que al·leguen per dir que la sessió 4 no els ha agradat té a veure amb el fet que els va generar molts nervis.

- *Que només elegim a un company amb el vot. Perquè els que volien ser representants no ho han pogut ser i a més sempre el Carlos ho ha de fer tot.* (98E7,8)
- *Les eleccions perquè no m'han escollit a mi.* (98E2a,6)
- *L'últim dia perquè ningú em va votar.* (98E5,20)
- *Quan hem votat. Pq estava nervios.* (98E8,11)

Sessió 1: "Els drets dels infants". Es fa referència específica a l'avorriment davant la incertesa i la demanda d'atenció.

- *Perquè era més avorrit que els altres i no sabia que havia de fer.* (98E5,17)
- *El primer dia perquè va ser molt avorrit i se'm va fer molt llarg i pesat.* (98E10,20)
- *El primer dia m'avorria molt.* (98E8,6)

Sessió 2: "La necessitat d'organitzar-nos". Es fa referència a la manca d'atractiu de la lectura proposada.

- *Constitució. Perquè havíem de llegir.* (98E8,18)
- *La lectura d'en Quim. Perquè no era dels drets dels infants.* (98E2b,13)
- *La lectura perquè era molt llarga i es feia molt pesada.* (98E8,19)

Sessió 3: "Com resollem els nostres problemes?". Es fa referència al fet que no els va agradar parlar en profunditat sobre un tema.

- *Perquè estaven tot el rato parlant i la fitxa era un avorriment.* (98E5,12)
- *El tercer treball que ens van posar perquè era molt avorrit.* (98E10,16);

- La intervenció dels monitors

Hem definit dos aspectes principals en la valoració de la forma d'actuar dels monitors: un de caràcter genèric i un altre més personalitzat.

La primera valoració té a veure amb el fet que les explicacions que donaven resultaven avorrides.

- *Algunes explicacions pq eren una mica aburrides.* (98E5,1)
- *Els altres dies q només parlaven. Era molt avorrit perquè la profe no s'expressava molt bé.* (98E5,2)
- *Quan explicavem lo dels dossiers. Pq era molt avorrit.* (98E5,3)
- *Que a vegades explicaven molt les coses i m'avorria. Perquè havien coses que no m'interessaven.* (98E7,10)

La segona valoració té a veure amb la posició adoptada per una monitora que resultava cridanera i severa.

- *Que YY ha cridat. Perquè té una veu molt forta.* (98E6,5)
- *La YY perquè pel seu caràcter i perquè cridava a la mínima.* (98E6,17)
- *La bronca que ens ficaben. Perquè ens castigaven i el que van fer les preguntes.* (98E2b,9)
- *Les bronques de la professora cridava molt.* (98E2b,15)

Anàlisi de les valoracions de les tutores de cinquè

En aquest apartat presentarem l'anàlisi que hem fet de les valoracions que van fer les tutores a la sisena fase a partir d'un qüestionari que combinava preguntes obertes i preguntes tancades. Com ja hem dit, durant totes les fases amb les tutores vam establir altres espais de reflexió sobre la pràctica (grup analitzador i entrevista semiestructurada). A més també es va convocar una sessió deliberativa per afavorir la reflexió col·lectiva.

El qüestionari que vam dissenyar per analitzar els reptes principals del projecte (finalitats, activitats, recursos, millores...) i que s'havia de respondre de forma individual i anònima tenia com a objectiu específic recollir les impressions i valoracions globals de les tutores en finalitzar tota l'experiència del conjunt, una vegada s'havia acabat el projecte.

A continuació presentarem les principals valoracions identificades:

- La valoració global de la intervenció a les aules és considerada com a positiva per gairebé totes les tutores. La majoria de les tutores creuen que el treball a l'aula ha satisfet força o molt les seves expectatives inicials. En un cas, el treball l'ha satisfeta poc i, en un altre, prou.

- Entre els objectius que les tutores creuen que es pretenien amb les activitats desenvolupades a l'aula, majoritàriament hi trobem les formulacions següents:

- *Fer conscients als nens de la importància de participar a les institucions municipals.* (98P2)
- *Promoure la participació dels infants a la seva ciutat.* (98T4)
- *Donar a conèixer els mecanismes de participació dels nens/es en la vida de la ciutat.* (98T10)

En la majoria de les aportacions que han proposat apareix el concepte de participació, en les tres vessants que els continguts es poden treballar a l'aula, com a concepte, procediment i valor. L'objectiu "educar en valors" només ha estat identificat per una tutora. D'altra banda, tan sols una altra incorpora el contingut "drets dels infants" i ho fa d'una forma molt estàtica:

- *Saber que com a infants tenen uns drets.* (98T7)

El grau en què s'han assolit aquests objectius està repartit entre les categories de força i d'un 50%; més de la meitat de les tutores consideren que el grau assolit és força, algunes consideren que en un 50% i només una tutora ha repartit la seva valoració entre força i 50%. Només dues fan les consideracions següents:

- *Al final del procés quan funcioni el Consell Infantil.* (98T5)
- *Es podrà valorar al final del procés, quan funcioni el Consell i els nens estiguin implicats.* (98T8)

- La majoria de les mestres, de forma més general o específica, identifiquen els principals continguts treballats a les quatre sessions.

- *Dret a la participació, com escollir els representants, necessitat d'organitzar-se.* (98T6)
- *Drets dels infants, constitució, democràcia, dictadura, valor del diàleg, respecte opinions dels altres i el funcionament del Consell d'Infants...* (98T3)

Algunes tutores assenyalen el contingut de "respecte", que no era intencionalment present a les sessions, i hi fa referència així:

- *Respecte.* (98T2)
- *Respecte a opinions dels altres.* (98T3)
- *Respecte envers nosaltres mateixos i la resta de persones.* (98T8)

La majoria de les mestres consideren que els continguts han estat adequats. Les altres fan les consideracions següents:

- *Les activitats no han estat gaire motivadores.* (98T1);
- *Si, tot i que poder per l'edat a alguns els hi sona, com a mínim, estrany, llunya... Influeix força la maduresa. Sobretot a l'hora de ser representants.* (98T6);
- *Algun contingut no havia estat treballat anteriorment.* (98T2)

- En relació amb els coneixements previs que tenien els nens i les nenes de cinquè sobre els temes tractats, la majoria de les tutores consideren que el nivell de les activitats ha estat adequat. Amb tot, dues han fet les consideracions següents:

- *Activitats massa teòriques. Alguns coneixements teòrics no els tenien (institucions).* (98T1)
- *Les activitats més pràctiques el nivell era adequat. Les activitats més teòriques el nivell era elevat, no havien treballat els continguts. No estava programat.* (98T2)

- Les activitats realitzades dins de les sessions han estat valorades per la majoria com a positives i només dues les han considerades com a indiferents i una com a molt positiva. Però davant de la qüestió de si “les activitats han estat adequades a l’edat dels infants i a les circumstàncies de la teva escola i de la teva aula”, la meitat considera que sí que han estat adequades i una les considera simplement “correctes” (98T8). Tres han fet consideracions en referència a la manca de proximitat dels temes i/o activitats així com a la dificultat de comprensió d’algunes activitats

- *Les activitats han estat poc properes al seu món i entorn.* (98T1)
- *Algunes activitats no han estat gaire motivadores, els continguts eren poc propers al seu món.* (98T2)
- *Hi ha hagut algunes coses que han fallat comprensió per part dels alumnes. Amb aquest grup, és molt difícil mantindre l’atenció.* (98T5)

- La meitat de les tutores modificarien diferents aspectes de les activitats:

- *Fer activitats i exemples de l’aula per fer-ho més real i proper.* (98T1)
- *Fer activitats més motivadores amb exemples de la seva vida diària (escola, pati, conflictes personals).* (98T2)
- *Intentaria millorar la forma del material i tenir més varietat (videos, material en color, pòsters...).* (98T3)
- *Necessitaven activitats més variades en les quals sentir-se protagonistes. De vegades havien de prestar atenció massa estona.* (98T8)

Una tutora ens proposa fer una modificació que implica ampliar l’abast i la temporalitat del projecte:

- *Els continguts de les activitats són prou importants i amplis per poder treballar durant dos cursos del cicle superior de primària i no en quatre sessions.* (98T10)

Tres de les tutores consideren que globalment “no canviariem res”. Una altra proposa baixar el nivell de dificultat: “crec que han estat bé, algunes frases de preguntes una mica complicades” (98T5). I una altra diu que “cap m’ha semblat encertat, el fet de no fer escriure molt als nens” (98T6).

- La intervenció del monitor a l’aula ha estat valorada per la major part de les tutores com a positiva i quatre mestres l’han considerada molt positiva, ja que creuen que han estat a l’altura de les necessitats de l’aula i han estat capaços, alguns d’ells,

d'entendre's amb els alumnes i de generar una bona dinàmica: *"La intervenció ha estat força correcta, s'ha entès amb l'alumnat i ha creat una bona dinàmica"* (98T3). Hi ha hagut algunes consideracions que són també significatives:

- *Ha seguit el model previst en el guió, potser han fet servir massa el dossier.* (98T2)
  - *Bé, però crec que el professor coneix més bé als alumnes i els continguts per poder impartir-los.* (98T10)¹³²
- Vam preguntar a les mestres quins creien que havien estat els aprenentatges que havien assolit els nens i les nenes de cinquè. A les seves respostes recollien sobretot els continguts que s'expressaven en els títols de les sessions. Per exemple:
- *Han après coses importants sobre els drets dels nens, com organitzar-se, com poden participar a la seva ciutat, què és un Consell d'Infants i el seu funcionament.* (98T3)
  - *Els que corresponen als continguts però sense aprofundir massa.* (98T10)

Alguna va fer referència a determinats aspectes més vivencials i altres han assenyalat un cert grau de presa de consciència o d'entesa per part dels nens i les nenes.

- *Han estat responsables de l'elecció d'un company que els representi. Fer servir el diàleg entre ells.* (98T9)
  - *Que és i com es fa una votació.* (98T6)
  - *Han entès al seu nivell de quina manera poden fer arribar a l'Ajuntament i administració en general, les seves queixes i els seus suggeriments.* (98T8)
  - *En general bons, han après que s'ha de participar i que poden fer-ho.* (98T4)
- Totes les tutores, menys una que no ha contestat aquesta pregunta, coincideixen en que sí que ha estat una experiència útil i interessant per als infants:
- *Si sembla que pels comentaris que per ells ha estat molt útil.* (98T6)
  - *Ha estat una experiència més enriquidora pels nens que s'han plantejat la possibilitat de presentar-se, els ha fet reflexionar i prendre una decisió.* (98T2)

En relació amb el que ha suposat per a les mestres l'experiència, més de la meitat manifesten que per a elles també ha estat interessant i hi afegeixen alguns matisos:

- *L'activitat ha estat bé, però pel que fa a innovacions de continguts no he vist de nou.* (98T6)
- *També perquè ajuda i motiva a treballar aquest i d'altres temes relacionats a les tutories.* (98T8)
- *També, l'any passat ja l'havia tingut.* (98T4)

La valoració dels diferents aspectes del projecte és, globalment, positiva i molt positiva. La distribució del temps és un dels aspectes que cal tenir en compte per a posteriors intervencions ja que s'havien dissenyat massa tòpics i activitats per treballar. També és important per a la formació posterior dels mestres tractar aquest

¹³² Cal recordar que aquesta mestra, el primer dia, no va ser a la sessió de classe i la monitora va tenir certes dificultats amb el grup. Per a la sessió 4 va fer un assaig de la votació, un dia abans de fer l'activitat a l'aula.

tema per tal de desangoixar els monitors i/o professors i transmetre'ls la idea que l'important no és fer moltes activitats, sinó generar espais per reflexionar i treballar els valors.

Els aspectes que s'han valorat més positivament són:

- *Les activitats pràctiques*

- *La part més pràctica d'intervenció dels representants del Consell d'Infants i les votacions, l'acta.* (98T1 / 98T2)
- *M'ha agradat molt el tipus d'activitats que s'han fet, i el treball en grup dels nens.* (98T4)
- *Treball de la resolució.* (98T8)

- *La implicació dels nens i les nenes*

- *Veure com els nens i nenes s'interessaven pels temes treballats i reflexionaven davant de les qüestions que se'ls demanava.* (98T3)
- *Veure les reaccions d'alguns alumnes envers alguns temes.* (98T5)
- *Veure que s'agafaven les activitats amb molta serietat i responsabilitat.* (98T9)

- *Els continguts*

- *Que han aprofundit en els seus drets. Que han pres consciència que l'acte de votar és una cosa seriosa, ja que trien el/la seu/seva representant.* (98T10)

I els aspectes que s'han valorat més negativament són:

- *El temps*

- *Que en poc temps potser es volia fer massa cosa.* (98T3)
- *La temporalització.* (98T10);

- *L'actuació dels monitors*

- *La realització força pautada de les activitats del dossier.* (98T1 / 98T2)

- *La dificultat de manejar la dinàmica del grup*

- *El comportament d'alguns elements del grup que distorsiona el treball.* (98T5).

Mitjançant el qüestionari vam obtenir la valoració individual de les tutores sobre el projecte, però consideràvem interessant establir una sessió per afavorir la reflexió col·lectiva. Així, vam convocar una sessió deliberativa¹³³ amb elles. Aquesta tenia les finalitats següents:

- Recollir les valoracions dels nens i les nenes de cinquè.
- Recollir les valoracions de les tutores de les sessions a l'aula.

¹³³ La segona setmana de març, quan feia un mes que havia acabat la intervenció a les aules, al Centre de Recursos es va fer la sessió d'avaluació amb totes les tutores.

- Valorar el conjunt del projecte i retornar la informació de les entrevistes semiestructurades.
- Planificar el treball del curs vinent.

A aquesta sessió, hi van assistir gairebé totes les tutores. Molts dels aspectes que es van tractar ja s'havien manifestat a les entrevistes semiestructurades anteriorment analitzades. A continuació presentarem les qüestions que van sorgir, especificant l'àmbit de valoració.

- *Antelació*. Necessitat de tenir previst amb suficient temps la intervenció a l'aula per tal que pugui ser prevista a les programacions.
- *Horaris*. Respectar els horaris proposats.¹³⁴
- *Durada*. Tot i que totes les mestres van coincidir a valorar molt bé el projecte, van haver-hi diferents opinions respecte de la durada d'aquest a les aules. Algunes mestres consideraven que eren moltes sessions; altres, que encara en calien algunes més, i altres que les sessions potser haurien de durar menys...
- *Gestió del projecte*. Es van tractar els temes de caràcter organitzatiu següents: contacte amb els nens i les nenes, així com amb les seves famílies; el dia de l'Audiència Pública; i es va lliurar una llista amb els noms dels nous representants perquè es fes arribar a cada classe.
- *Planificació per al futur*. Finalment, vam acordar que cada mestra pensaria quin espai destinaria el curs vinent perquè els nens i nenes poguessin trobar-se amb el seu representant.

La valoració de la sessió va ser bona, tot i que es va realitzar en unes circumstàncies excepcionals¹³⁵ que van fer que no fos possible planificar-la adequadament i que alguns dels temes que es van tractar no es concretessin prou.

Vam concretar la data, per a la segona setmana de setembre, en què ens tornariem a trobar per planificar la implementació de la segona edició del projecte a les aules i per presentar un resum del treball fet en el curs actual.

---

¹³⁴ Aquesta consideració es va fer des de l'únic centre en què no va ser possible respectar l'horari de sessions proposat.

¹³⁵ Hem d'insistir en el fet que era la recta final del curs i tothom anava una mica atabalat. Això va dificultar una mica la concreció d'aspectes per al curs vinent.

Anàlisi de l'observació directa a les aules

Atès que vam ser presents en el desenvolupament de la sessió 4 en quatre aules fent una observació directa, volem mostrar els elements significatius perfilats a partir d'aquestes observacions i que no s'haurien definit sense aquesta experiència directa a les aules. Els elements van ser principalment dos: l'estil dels monitors i la manera de treballar les activitats dissenyades a l'aula.

La impressió que teníem dels monitors, pel temps i els tipus de treballs que tenien fins aleshores, era molt positiva. Però, després de veure'ls en acció, la nostra percepció va ser una altra. Potser, fins aquell moment, simplement podíem intuir algunes de les dificultats que tindrien els monitors, però després es van fer molt evidents les diferències de perspectiva i d'experiència formativa¹³⁶ entre ells i nosaltres. En general, els mancava seguretat i desimboltura en les seves intervencions, flexibilitat, aprofundir en les intervencions dels alumnes...

A més d'aquest aspecte, ens vam poder adonar que les sessions estan molt carregades de continguts i propostes per treballar. Això va provocar que els monitors tinguessin la sensació que no hi havia temps suficient per poder acabar les sessions; i els nens i les nenes, tal com van manifestar en els seves respostes, tenien la sensació de treballar molt, ja que els monitors volien fer totes les activitats. Aquest fet també el van assenyalar les mestres. Els monitors se cenyien massa a les orientacions didàctiques i volien fer-ho tot, oblidant-se d'una altra indicació que era més important: treballar bé els temes proposats sense haver de fer totes les activitats. D'aquesta constatació es pot deduir que, en ocasions, els monitors no s'ajustaven al grup classe, sinó que intentaven fer-ho tot a totes les aules.

Anàlisi de les valoracions dels monitors¹³⁷

El guió de temes que vam elaborar des de l'equip central per a aquesta sessió va ser el següent:

¹³⁶ Un dels monitors ens va sorprendre molt, perquè vam poder observar que treballava amb un estil molt directiu i rígid que no s'ajusta al model de mestre que promou el nostre sistema educatiu i que tampoc no s'ajusta al perfil de monitor que requereix el projecte. Però, el que ens va resultar més curiós és que les dues mestres amb qui treballava no ho van assenyalar en les seves valoracions, creiem que per prudència i respecte. En un altre cas, l'estil de la monitora era molt semblant a com la mestra actuava a classe. Cal assenyalar, també, que els alumnes dels grups en què intervenia aquesta monitora, en les seves valoracions, van manifestar que no els agradava que cridés tant.

¹³⁷ Estava previst que es realitzés el dia següent a la reunió amb les mestres per tal de donar certa coherència i continuïtat a l'avaluació, però pels mateixos motius indicats anteriorment, no va ser possible fins al cap d'un mes. Aquest mes de diferència, entre que es van finalitzar les sessions a l'aula i l'avaluació amb els monitors, va condicionar molt el desenvolupament de la sessió d'avaluació, ja que la distància en el temps va fer relativitzar els temes i alguns dels fets que van tenir lloc en la implementació de les activitats no es tenien prou presents.

- El seminari sobre educació en valors i participació amb els monitors: els continguts del curs han estat vàlids? Relació entre continguts i intervenció a l'aula i quins altres tipus de continguts creieu necessaris rebre o heu trobat a faltar?
- Anàlisi de les activitats desenvolupades en les diferents sessions.
- Aspectes relacionats en el si de l'aula: relació tutores-monitors, relació tutores-infants, relació tutores-material, dificultats amb què us heu trobat i percepció del procés d'aprenentatge dels alumnes.
- Propostes de millora: quines coses canviaríeu?
- Què us han semblat les reunions del grup de treball deliberatiu? I el registre d'observació?

En l'anàlisi de la informació generada a partir d'aquests temes i qüestions, vam considerar significatives les valoracions següents:

- Rellevància dels continguts teòrics i didàctics

Els continguts teòrics i didàctics eren molt útils per a la intervenció a les aules, ja que estaven molt relacionats amb els aspectes que havien de desenvolupar i algunes de les activitats que havien experimentat durant la formació els havien donat elements per a les seves actuacions. No trobaven a faltar cap contingut teòric i consideraven que, en cas de tornar a participar en l'experiència, només caldria revisar alguns aspectes.

- Diferències en les dinàmiques de cada grup

El desenvolupament de les activitats depenia molt del grup, ja que n'hi havia alguns que estaven acostumats a treballar en forma de grup i altres que no, uns que eren més tranquils i uns altres més moguts... Van considerar que el funcionament de l'activitat depenia de les diferents característiques i dinàmiques del grup.

- Nivell d'interès baix d'algunes activitats

Van considerar que el programa d'activitats era molt dens. I van comentar que per als nens i les nenes hi havia activitats que se'ls feien molt pesades, com ara: les lectures i el moment d'exploració d'idees prèvies (fotografies). Pel que fa a aquest aspecte, també va sortir la consideració que depenia del grup.

- *Relacions satisfactòries amb les tutores*

La relació amb les mestres la van considerar positiva. En general, van opinar que havia estat molt bona, però van assenyalar que van trobar diferències en el grau d'implicació entre elles i també que aquestes diferències s'havien anat modificant des de la sessió 1 fins a la sessió 4.

Una vegada vam analitzar les valoracions dels diferents participants, estàvem en disposició de redactar l'informe i les conclusions d'aquesta primera experiència.

Aquest capítol ha pretès mostrar el disseny d'aquest projecte en el mateix procés de construcció. En aquesta primera experiència era impossible definir prèviament un camí a seguir: ha estat a partir de la pràctica i els diferents espais d'anàlisi i deliberació participativa que s'ha anat configurant els diferents elements vertebradors que l'han configurada. En tancar aquesta primera edició, a partir dels diferents espais de devolució de les valoracions i de la presentació de l'informe, era possible la revisió de la idea principal i de la planificació del projecte per a una segona edició.

